

РЕПУБЛИКА СРБИЈА

УПРАВА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ ПОСЛОВЕ РЕПУБЛИЧКИХ ОРГАНА

**ОДЕЉЕЊЕ ЗА ИНФОРМАЦИОНО-ДОКУМЕНТАЦИОНЕ
И БИБЛИОТЕЧКЕ ПОСЛОВЕ**

**ИНФОРМАТИВНИ
БИЛТЕН**

**БРОЈ 5
2019.**

Одељење за информационо-документационе и библиотечке послове Управе за заједничке послове републичких органа већ више од тридесет година једном месечно објављује Информативни билтен, којим обавештава кориснике о обновљеном информационо-документационом и библиотечком фонду.

Обавештавамо кориснике да БАЗИ ПРАВНИХ ПРОПИСА Одељења за информационо-документационе и библиотечке послове Управе, која је дневно ажурна и притом бесплатна, могу приступити путем следеће интернет адресе:
<http://bpp.uzzpro.gov.rs>

Из наше базе која садржи преко 120.000 прописа и преко 481.000 скенираних страна службених гласила, за свега неколико минута може се добити како важећи тако и неважећи пропис, у штампаној верзији или електронском поштом, као што се може добити и телефонским путем свака информација о статусу траженог прописа.

БИЛТЕНИ у електронском облику могу се преузети на адреси:
<http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-bilteni.html>

Целокупан библиотечки фонд може се погледати на адреси:
<http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-knjige.html>

Дигитална библиотека налази се на адреси:
<http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-digit.html>

За коришћење целокупног фонда, као и за информације о правним прописима објављеним у службеним гласилима, корисници се могу обратити Одељењу:

1. Немањина бр. 22-26,
телефон: 3616-296, 363-1620, 363-1104, 3613-734/лок. 1620 и 1104

или електронски: **biblioteka@uzzpro.gov.rs**

Главни и одговорни уредник: Смиља Богдановић, начелник Одељења
smilja.bogdanovic@uzzpro.gov.rs

Технички уредник: Јелена Васиљевић, орг. пријема и евиденције захтева корисника

Сарадници: Гордана Јуришић, документалиста
Смиљана Павков, документалиста
Гордан Горуновић, оператер за системе базе података
Лепосава Милановић, оператер припреме података
Радмила Тубин-Михајловић, орг. пријема и евиденције захтева корисника
Дејан Станојловић, оператер за системе базе података

Лектор: Смиља Богдановић
Коректор: Јелена Васиљевић

Компјутерска обрада: Радинка Мићовић, програмер софтверских решења и
Одељење за информационо-документационе и библиотечке послове

ШТАМПА: УПРАВА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ ПОСЛОВЕ РЕПУБЛИЧКИХ ОРГАНА
Београд, Немањина 22-26

САДРЖАЈ

- 1.** Преглед одабраних правних прописа објављених у службеним гласилима Републике Србије, Аутономне Покрајине Војводине и Града Београда
- 2.** Списак претплата на дневне листове, службена гласила и часописе
- 3.** Преглед старих публикација
- 4.** Преглед нових књига
- 5.** Листа најчитанијих књига

1

**ПРЕГЛЕД ОДАБРАНИХ ПРАВНИХ ПРОПИСА
ОБЈАВЉЕНИХ У СЛУЖБЕНИМ ГЛАСИЛИМА
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ, АУТОНОМНЕ ПОКРАЈИНЕ
ВОЈВОДИНЕ И ГРАДА БЕОГРАДА**

УСТАВНОПРАВНИ И ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ

Службени гласник Републике Србије

Указ о опозиву са дужности изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Уједињеној Републици Танзанији, на нерезиденцијалној основи, са седиштем у Адис Абеби, Драгана Мраовића, Службени гласник Републике Србије бр. 37/2019

Указ о постављењу на дужност изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Уједињеној Републици Танзанији, на нерезиденцијалној основи, са седиштем у Адис Абеби, Александра Ристића, Службени гласник Републике Србије бр. 37/2019

Закон о изменама и допунама Закона о странцима, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2019

Закон о изменама и допунама Кривичног законика, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2019

Закон о изменама и допунама Законика о кривичном поступку, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2019

Закон о спречавању корупције, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2019

Закон о изменама и допуни Закона о одузимању имовине проистекле из кривичног дела, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2019

Закон о изменама и допунама Закона о извршењу кривичних санкција, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2019

Закон о изменама и допунама Закона о главном граду, Службени гласник Републике Србије бр. 37/2019

Уредба о изменама и допунама Уредбе о оцењивању професионалних војних лица, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2019

Уредба о изменама и допунама Уредбе о стручном оспособљавању и усавршавању у Министарству унутрашњих послова, Службени гласник Републике Србије бр. 34/2019

Уредба о униформи, ознакама и опреми полицијских службеника, Службени гласник Републике Србије бр. 34/2019

Одлука о изменама Одлуке о максималном броју запослених на неодређено време у систему државних органа, систему јавних служби, систему Аутономне Покрајине Војводине и систему локалне самоуправе за 2017. годину; Службени гласник Републике Србије бр. 30/2019

Одлука о именовању судија Уставног суда, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2019

Одлука о отварању Конзулата Републике Србије у Антананариву, Република Мадагаскар, Службени гласник Републике Србије бр. 33/2019

Одлука о избору председника судова, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2019

Одлука о избору судија који се први пут бирају на судијску функцију, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2019

Одлука о образовању Одбора за организацију 141. скупштине Интерпарламентарне уније, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2019

Одлука о изменама и допуни Одлуке о оснивању Координационог тела за процес приступања Републике Србије Европској унији, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2019

Одлука о изменама Одлуке о оснивању Координационог тела за граничне прелазе у Републици Србији, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2019

Одлука о изменама Одлуке о броју заменика јавних тужилаца, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2019

Одлука о прихватању Извештаја о Косову и Метохији, Службени гласник Републике Србије бр. 37/2019

Одлука о престанку функције председника суда у судовима опште и посебне надлежности у Републици Србији, Службени гласник Републике Србије бр. 37/2019

Одлука о утврђивању Националне контролне листе наоружања и војне опреме, Службени гласник Републике Србије бр. 38/2019

Одлука о изменама Одлуке о образовању Националног координационог тела за спречавање и борбу против тероризма и одређивању и именовању Националног координатора за спречавање и борбу против тероризма, Службени гласник Републике Србије бр. 38/2019

Правилник о саставу конкурсне комисије, начину провере компетенција, критеријумима и мерилима за избор на извршилачка радна места у судовима и јавним тужилаштвима, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2019

Правилник о начину и поступку рада комисија за утврђивање неспособности за професионално вршење полицијских послова, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2019

Правилник о спровођењу интерног конкурса за попуњавање радних места полицијских службеника у Министарству унутрашњих послова, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2019

Правилник о саставу конкурсне комисије, начину провере компетенција, критеријумима и мерилима за избор на положаје и извршилачка радна места у Врховном касационом суду, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2019

Правилник о изменама Правилника о критеријумима, мерилима и поступку за оцењивање рада судијских помоћника, Службени гласник Републике Србије бр. 37/2019

Решење о одобравању отварања путног прелаза са ограниченим роком функционисања, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2019

Решење о одобравању укидања путног прелаза, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2019

Решење о разрешењу вршиоца дужности заменика директора Управе за заједничке послове републичких органа, Мирослава Симуновића, Службени гласник Републике Србије бр. 38/2019

Решење о постављењу на положај заменика директора Управе за заједничке послове републичких органа, Мирослава Симуновића, Службени гласник Републике Србије бр. 38/2019

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Измене и допуне Статута Адвокатске коморе Војводине, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 22/2019

Службени лист Града Београда

Одлука о изменама и допунама Одлуке о Градској управи Града Београда, Службени лист Града Београда бр. 26/2019

ФИНАНСИЈЕ И ПРИВРЕДА

Службени гласник Републике Србије

Закон о конверзији стамбених кредита индексираних у швајцарским францима, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2019

Закон о допуни Закона о буџетском систему, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2019

Закон о давању гаранције Републике Србије у корист Societe Generale Banka Srbija a.d. Beograd, Комерцијалне банке а.д. Београд и Vojvođanske banke a.d. Novi Sad по задужењу Јавног предузећа „Србијагас” Нови Сад, по основу уговора о кредиту за изградњу гасовода на територији Републике Србије од границе са Републиком Бугарском до границе са Мађарском и другим суседним земљама са Републиком Србијом кроз улагање у капитал акционарског друштва South Stream Serbia AG, ZUG, Швајцарска, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2019

Закон о измени Закона о управљању аеродромима, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2019

Закон о изменама и допунама Закона о планирању и изградњи, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2019

Закон о изменама и допунама Закона о жичарама за транспорт лица, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2019

Закон о изменама и допунама Закона о превозу путника у друмском саобраћају, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2019

Закон о измени и допуни Закона о поступку уписа у катастар непокретности и водова, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2019

Закон о изменама и допунама Закона о поступку регистрације у Агенцији за привредне регистре, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2019

Закон о изменама и допунама Закона о заложном праву на покретним стварима уписаним у регистар, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2019

Уредба о измени и допуни Уредбе о утврђивању Програма извођења радова на заштити, уређењу и коришћењу пољопривредног земљишта за 2019. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2019

Уредба о одређивању критеријума за доделу подстицаја ради привлачења директних улагања у сектору услуга хотелског смештаја, Службени гласник Републике Србије бр. 33/2019

Уредба о утврђивању Програма подршке подизању иновационих капацитета јединица локалне самоуправе на територији Републике Србије за 2019. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 33/2019

Уредба о условима, начину и поступку ослобођења од царинских и других дажбина на увоз опреме, Службени гласник Републике Србије бр. 34/2019

Уредба о изменама Уредбе о усклађивању номенклатуре Царинске тарифе за 2019. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 34/2019

Уредба о планирању и врсти роба и услуга за које се спроводе централизоване јавне набавке, Службени гласник Републике Србије бр. 34/2019

Уредба о начину рада Националног комитета за безбедност у ваздухопловству, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2019

Уредба о проглашењу Строгог резервата природе „Јарешник”, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2019

Уредба о проглашењу Споменика природе „Прераст Шупља стена”, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2019

Уредба о измени Уредбе о утврђивању Програма извођења радова на заштити, уређењу и коришћењу пољопривредног земљишта за 2019. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2019

Уредба о изменама и допунама Уредбе о утврђивању Просторног плана подручја посебне намене магистралног гасовода „граница Бугарске – граница Мађарске”, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2019

Уредба о царинским повластицама, Службени гласник Републике Србије бр. 38/2019

Уредба о условима и начину за примену мера за заштиту права интелектуалне својине на граници, Службени гласник Републике Србије бр. 38/2019

Уредба о критеријумима за категоризацију јавних путева, Службени гласник Републике Србије бр. 38/2019

Уредба о измени Уредбе о утврђивању Програма подршке малим предузећима за набавку опреме у 2019. години, Службени гласник Републике Србије бр. 38/2019

Одлука о допуни Одлуке о условима и начину за смањење царинских дажбина на одређену робу, односно за изузимање одређене робе од плаћања царинских дажбина у 2019. години, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2019

Одлука о изради Стратешке процене утицаја Програма управљања отпадом, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2019

Одлука о образовању Радне групе за израду предлога Стратегије индустријске политике Републике Србије од 2021. до 2030. године и за израду предлога Стратегије истраживања и иновација за паметне специјализације у Републици Србији RIS3, Службени гласник Републике Србије бр. 33/2019

Одлука о изменама Одлуке о образовању Комисије за израду предлога о утврђивању права на исплату девизне штедње, Службени гласник Републике Србије бр. 33/2019

Одлука о измени Одлуке о оснивању, почетку и престанку рада царинарница, царинских испостава, одсека и царинских реферата, Службени гласник Републике Србије бр. 34/2019

Одлука о образовању Радне групе за реализацију пројекта „Изградња београдског метроа”, Службени гласник Републике Србије бр. 34/2019

Одлука о изменама и допуни Одлуке о образовању Радне групе за израду предлога Стратегије индустријске политике Републике Србије од 2021. до 2030. године и за израду предлога Стратегије истраживања и иновација за паметне специјализације у Републици Србији RIS3, Службени гласник Републике Србије бр. 34/2019

Одлука о допунама Одлуке о емисији дугорочних државних хартија од вредности, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2019

Одлука о врстама девиза у којима се плаћају републичке административне таксе код дипломатско-конзуларних представништава Републике Србије и о висини курса динара за прерачунавање динарских износа такси у девизе, Службени гласник Републике Србије бр. 38/2019

Одлука о условима и начину за смањење царинских дажбина на одређену робу, односно за изузимање одређене робе од плаћања царинских дажбина у 2019. години, Службени гласник Републике Србије бр. 38/2019

Одлука о одређивању централизованих јавних набавки добара и услуга које ће спроводити Управа за заједничке послове републичких органа у 2020. години, Службени гласник Републике Србије бр. 38/2019

Исправка Одлуке о расподели средстава из Буџетског фонда за програм локалне самоуправе, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2019

Правилник о допуни Правилника о облику, садржини, начину подношења и попуњавања декларације и других образаца у царинском поступку, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2019

Правилник о измени Правилника о платама и другим примањима запослених у Министарству финансија – Пореска управа, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2019

Правилник о елементима јавне железничке инфраструктуре, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2019

Правилник о утврђивању Програма мера заштите здравља биља за 2019. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 32/2019

Правилник о садржини, начину и поступку израде докумената просторног и урбанистичког планирања, Службени гласник Републике Србије бр. 32/2019

Правилник о начину и поступку избора чланова комисије за стручну контролу планских докумената, комисије за контролу усклађености планских докумената, комисије за планове јединице локалне самоуправе и комисије за стручну контролу урбанистичког пројекта, праву и висини накнаде члановима комисије, као и условима и начину рада комисија, Службени гласник Републике Србије бр. 32/2019

Правилник о допунама Правилника о стандардном класификационом оквиру и Контном плану за буџетски систем, Службени гласник Републике Србије бр. 33/2019

Правилник о изменама и допунама Правилника о условима и начину вођења рачуна за уплату јавних прихода и распоред средстава са тих рачуна, Службени гласник Републике Србије бр. 33/2019

Правилник о утврђивању Годишњег програма формирања и одржавања обавезних резерви нафте и деривата нафте за 2019. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 33/2019

Правилник о критеријумима за ослобођење од плаћања накнаде за коришћење заштићеног подручја, Службени гласник Републике Србије бр. 34/2019

Правилник о садржини и форми извештаја о извршеној контроли и оцени стања јавних путева, Службени гласник Републике Србије бр. 34/2019

Правилник о садржини извештаја о саобраћајним незгодама, Службени гласник Републике Србије бр. 34/2019

Правилник о усклађеним износима оствареног месечног прихода домаћинства, као услова за стицање статуса енергетски угроженог купца, Службени гласник Републике Србије бр. 34/2019

Правилник о изменама и допунама Правилника о техничким нормативима за безбедност од пожара и експлозија станица за снабдевање горивом превозних средстава у друмском

саобраћају, мањих пловила, мањих привредних и спортских ваздухоплова, Службени гласник Републике Србије бр. 34/2019

Правилник о врсти и количини опасних супстанци на основу којих се сачињава План заштите од удеса, Службени гласник Републике Србије бр. 34/2019

Правилник о подстицајима за инвестиције у прераду и маркетинг пољопривредних и прехрамбених производа и производа рибарства за набавку опреме у сектору млека, меса, воћа, поврћа, вина, пива и јаких алкохолних пића, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2019

Правилник о измени и допуни Правилника о подстицајима програмима за диверсификацију дохотка и унапређење квалитета живота у руралним подручјима кроз подршку младим пољопривредницима, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2019

Правилник о утврђивању Програма мониторинга безбедности хране животињског порекла за 2019. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2019

Правилник о изменама Правилника о квалитету јаја, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2019

Правилник о измени Правилника о међународној потврди (сертификату) о улову и листи производа рибарства за које нису потребне међународне потврде (сертификати) о улову, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2019

Правилник о садржини пројекта заштите и санације животне средине током и после коришћења природног ресурса, поступку и условима давања сагласности на пројекат, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2019

Правилник о роковима, садржају и начину достављања података о набавци и продаји нафте, деривата нафте, биогорива и компримованог природног гаса, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2019

Правилник о измени Правилника о подстицајима програмима за унапређење конкурентности за инвестиције у физичку имовину пољопривредног газдинства кроз подршку подизања вишегодишњих производних засада воћака, винове лозе и хмеља, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2019

Решење о утврђивању обрачунског износа просечне годишње зараде за осигуранике који остварују право у априлу 2019. године, Службени гласник Републике Србије бр. 33/2019

Решење о утврђивању обрачунског износа просечне годишње зараде за осигуранике који остварују право у мају 2019. године, Службени гласник Републике Србије бр. 38/2019

Списак српских стандарда из области електромагнетске компатибилности, Службени гласник Републике Србије бр. 37/2019

Списак српских стандарда из области електричне опреме намењене за употребу у оквиру одређених граница напона, Службени гласник Републике Србије бр. 37/2019

Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори

Закон о потврђивању Споразума између Владе Републике Србије и Владе Чешке Републике о регулисању дуга Републике Србије према Чешкој Републици, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 5/2019

Закон о потврђивању Споразума између Владе Републике Србије и Rondex Finance, Inc. о регулисању неизмиреног дуга Републике Србије према Rondex Finance, Inc. из периода клириншког начина плаћања, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 5/2019

Закон о потврђивању Споразума између Владе Републике Србије и Владе Републике Француске о активностима Француске агенције за развој и институције PROPARCO у Србији, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 5/2019

Закон о потврђивању Споразума између Владе Републике Србије и Владе Уједињеног Краљевства Велике Британије и Северне Ирске о међународном друмском саобраћају, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 5/2019

Закон о потврђивању Уговора о зајму за кредит за повлашћеног купца за Пројекат модернизације и реконструкције мађарско-српске железничке везе на територији Републике Србије, за деоницу Нови Сад – Суботица – државна граница (Келебија), између Владе Републике Србије, коју представља Министарство финансија, као зајмопримца и кинеске Export-Import банке, као зајмодавца, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 6/2019

Закон о потврђивању Уговора о зајму за кредит за повлашћеног купца за Пројекат изградње ауто-пута Е-763, деоница Прелјина–Пожега, између Владе Републике Србије, коју представља Министарство финансија, као зајмопримца и кинеске Export-Import банке, као зајмодавца, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 6/2019

Закон о потврђивању Финансијског уговора Партнерство за локални развој између Републике Србије и Европске инвестиционе банке, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 6/2019

Закон о потврђивању Финансијског уговора – Оквир за јачање отпорности локалне инфраструктуре, између Републике Србије и Европске инвестиционе банке, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 6/2019

Закон о потврђивању Споразума о зајму (Пројекат модернизације пореске администрације) између Републике Србије и Међународне банке за обнову и развој, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 6/2019

Закон о потврђивању Споразума о зајму (Пројекат унапређења трговине и саобраћаја Западног Балкана уз примену вишефазног програмског приступа) између Републике Србије и Међународне банке за обнову и развој, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 6/2019

Закон о потврђивању Споразума о зајму (Пројекат унапређења услуга електронске управе) између Републике Србије и Међународне банке за обнову и развој, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 6/2019

Закон о потврђивању Оквирног споразума о зајму (2018) између Банке за развој Савета Европе и Републике Србије за финансирање јавног сектора – унапређење инфраструктуре у области здравствене заштите у Србији, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 6/2019

Меморандум о разумевању између Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Србије и Министарства за климатске промене и животну средину Уједињених Арапских Емирата о ветеринарској сарадњи, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 5/2019

Меморандум о сарадњи између Министарства заштите животне средине Републике Србије и Министарства животне средине и енергетике Републике Грчке у области заштите животне средине и одрживог развоја, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 6/2019

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Правилник за доделу подстицајних средстава за побољшање сточарске производње на пољопривредним газдинствима и економске активности у циљу подизања конкурентности у смислу додавања вредности кроз прераду млека и меса на газдинствима у АП Војводини у 2019. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 22/2019

Службени лист Града Београда

Одлука о оснивању и раду Службе главног урбанисте града Београда, Службени лист Града Београда бр. 26/2019

Одлука о допунама Одлуке о комуналној полицији, Службени лист Града Београда бр. 26/2019

Одлука о допуни Одлуке о комуналној инспекцији, Службени лист Града Београда бр. 26/2019

Одлука о допуни Одлуке о локалним административним таксама, Службени лист Града Београда бр. 26/2019

Одлука о изменама и допунама Одлуке о накнадама за коришћење јавних путева за територију Града Београда, Службени лист Града Београда бр. 26/2019

Одлука о изменама и допунама Одлуке о постављању баште угоститељског објекта на територији Града Београда, Службени лист Града Београда бр. 26/2019

Одлука о изменама и допунама Одлуке о постављању привремених објеката на територији Града Београда, Службени лист Града Београда бр. 26/2019

Одлука о изменама и допунама Одлуке о постављању тезги и других покретних привремених објеката на територији Града Београда, Службени лист Града Београда бр. 26/2019

Одлука о изменама и допунама Одлуке о комуналном реду, Службени лист Града Београда бр. 26/2019

Одлука о изменама и допунама Одлуке о уређивању и одржавању паркова, зелених и рекреационих површина, Службени лист Града Београда бр. 26/2019

Одлука о изменама и допунама Одлуке о снабдевању топлотном енергијом у Граду Београду, Службени лист Града Београда бр. 26/2019

Одлука о изменама и допунама Одлуке о грађевинском земљишту, Службени лист Града Београда бр. 26/2019

Одлука о допунама Одлуке о начину поступања са непокретностима које су у јавној својини Града Београда, односно на којима Град Београд има посебна својинска овлашћења, Службени лист Града Београда бр. 26/2019

Одлука о измени Одлуке о утврђивању категорија корисника који плаћају субвенционисану цену комуналних услуга, Службени лист Града Београда бр. 26/2019

Одлука о изменама и допунама Одлуке о јавним паркиралиштима, Службени лист Града Београда бр. 26/2019

Одлука о изменама Одлуке о оглашавању на територији Града Београда, Службени лист Града Београда бр. 26/2019

Одлука о постављању и уклањању објеката за депоновање и сепарацију речних агрегата на водном земљишту на територији Града Београда, Службени лист Града Београда бр. 26/2019

Правилник о буџетском рачуноводству и рачуноводственим политикама, Службени лист Града Београда бр. 24/2019

Стручно упутство о раду трезора Града Београда, Службени лист Града Београда бр. 22/2019

Упутство о утврђивању критеријума за одабир приоритетних објеката у јавној својини Града Београда за гашење котларница, ради прикључења грејних инсталација објеката на систем даљинског грејања или на дистрибутивни систем природног гаса и утврђивању процедура за пренос средстава за ове намене, Службени лист Града Београда бр. 25/2019

РАДНИ ОДНОСИ, ЗДРАВСТВЕНА И СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

Службени гласник Републике Србије

Закон о изменама и допунама Закона о запошљавању странаца, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2019

Одлука о издвајању средстава за рехабилитацију корисника пензија и утврђивању трошкова рехабилитације корисника пензија за 2019. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2019

Одлука о усвајању Завршног рачуна Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање за период 1.1–31.12.2018. године, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2019

Одлука о Завршном рачуну Националне службе за запошљавање за 2018. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 34/2019

Одлука о изменама и допунама Одлуке о највишим ценама лекова за употребу у хуманој медицини чији је режим издавања на рецепт, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2019

Одлука о измени Одлуке о утврђивању основице доприноса за лица укључена у обавезно осигурање у Републичком фонду за пензијско и инвалидско осигурање, Службени гласник Републике Србије бр. 37/2019

Правилник о приправничком стажу и стручном испиту здравствених радника, Службени гласник Републике Србије бр. 33/2019

Правилник о ближим условима за спровођење јавног здравља у области животне средине и здравља становништва, Службени гласник Републике Србије бр. 34/2019

Правилник о изменама и допунама Правилника о обустављању и повлачењу, као и о техничкој процени медицинског средства на тржишту, Службени гласник Републике Србије бр. 37/2019

Правилник о утврђивању цена за лабораторијске здравствене услуге на примарном, секундарном и терцијарном нивоу здравствене заштите, Службени гласник Републике Србије бр. 37/2019

Правилник о утврђивању Списка психоактивних контролисаних супстанци, Службени гласник Републике Србије бр. 38/2019

Исправка Правилника о изменама и допунама Правилника о друштвеном стандарду корисника пензија Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2019

Решење о номиналним износима новчане социјалне помоћи, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2019

Посебан колективни уговор за државне органе, Службени гласник Републике Србије бр. 38/2019

Посебан колективни уговор за запослене у јединицама локалне самоуправе, Службени гласник Републике Србије бр. 38/2019

ОБРАЗОВАЊЕ, НАУКА, КУЛТУРА И ФИЗИЧКА КУЛТУРА

Службени гласник Републике Србије

Одлука о утврђивању римокатоличке цркве Светог Михаела Арканђела са Жупним домом у Краљеву за споменик културе, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2019

Одлука о образовању Радне групе за израду Нацрта закона о Меморијалном центру „Старо сајмиште”, Службени гласник Републике Србије бр. 34/2019

Одлука о оснивању Академије струковних студија Београд, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2019

Одлука о броју студената за упис у прву годину студијских програма основних струковних студија који се финансирају из буџета Републике Србије за академије и високе школе струковних студија чији је оснивач Република Србија у школској 2019/2020. години, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2019

Одлука о броју студената за упис у прву годину студијских програма основних струковних, академских и интегрисаних студија који се финансирају из буџета Републике Србије за високошколске установе чији је оснивач Република Србија у школској 2019/2020. години, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2019

Одлука о броју студената за упис у прву годину студијских програма мастер академских студија који се финансирају из буџета Републике Србије за високошколске установе чији је оснивач Република Србија у школској 2019/2020. години, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2019

Одлука о броју студената за упис у прву годину студијских програма докторских академских студија који се финансирају из буџета Републике Србије за високошколске установе чији је оснивач Република Србија у школској 2019/2020. години, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2019

Одлука о утврђивању Банатске окућнице у Долову за споменик културе, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2019

Одлука о утврђивању старог језгра Беле Цркве за просторну културно-историјску целину, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2019

Одлука о оснивању Академије техничко-васпитачких струковних студија, Службени гласник Републике Србије бр. 38/2019

Одлука о оснивању Академије струковних студија Јужна Србија, Службени гласник Републике Србије бр. 38/2019

Правилник о организацији и остваривању наставе у природи и екскурзије у основној школи, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2019

Правилник о организацији и остваривању екскурзије у средњој школи, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2019

Правилник о изменама и допунама Правилника о упису ученика у средњу школу, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2019

Правилник о организацији, спровођењу, издавању сертификата и поступку вођења евиденције за кратке програме студија, Службени гласник Републике Србије бр. 32/2019

Правилник о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању, Службени гласник Републике Србије бр. 34/2019

Правилник о допунама Правилника о Листи стручних, академских и научних назива, Службени гласник Републике Србије бр. 34/2019

Правилник о ученичким и студентским кредитима и стипендијама, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2019

Правилник о смештају и исхрани ученика и студената, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2019

Правилник о стипендијама за изузетно надарене ученике и студенте, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2019

Правилник о одмору и додатним активностима студената, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2019

Правилник о изменама Правилника о садржају и начину вођења евиденције и издавању ученичке и студентске картице у дому ученика и студентском центру, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2019

Правилник о педагошкој норми васпитача и стручног сарадника психолога и педагога у дому ученика, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2019

Правилник о изменама и допунама Правилника о садржају и начину вођења евиденције и издавању јавних исправа у основној школи, Службени гласник Републике Србије бр. 37/2019

Правилник о измени Правилника о јавним исправама које издаје средња школа, Службени гласник Републике Србије бр. 37/2019

Стручно упутство за спровођење уписа у прву годину студијских програма основних и интегрисаних студија на високошколским установама чији је оснивач Република Србија за школску 2019/2020. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2019

Упутство о методологији за утврђивање потреба за стручним усавршавањем у органима јавне управе, Службени гласник Републике Србије бр. 32/2019

Решења о додели новчане награде за спортске резултате, Службени гласник Републике Србије бр. 34/2019

Решење о додели националног спортског признања, Службени гласник Републике Србије бр. 38/2019

Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори

Меморандум о разумевању између Министарства омладине, спорта, културе и уметности Гренаде и Министарства омладине и спорта Републике Србије о сарадњи у областима омладине и спорта, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 5/2019

Меморандум о разумевању између Владе Републике Србије, Владе Републике Бугарске, Владе Републике Грчке и Владе Румуније о оснивању Иницијалног организационог комитета за подношење заједничких кандидатура за Европско првенство у фудбалу 2028. и Светско првенство у фудбалу 2030. године, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 6/2019

Меморандум о разумевању између Министарства омладине и спорта Републике Србије и Министарства за људске ресурсе Мађарске у областима омладине и спорта, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 6/2019

Меморандум о разумевању о сарадњи у областима омладине и спорта између Министарства омладине и спорта Републике Србије и Министарства образовања, науке, културе и спорта Грузије, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 6/2019

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Одлука о броју студената за упис у прву годину основних струковних, академских и интегрисаних студија, који се финансирају из буџета Аутономне Покрајине Војводине на факултетима у саставу Универзитета у Новом Саду, у школској 2019/2020. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 23/2019

Одлука о броју студената за упис у прву годину мастер академских студија и докторских академских студија, који се финансирају из буџета Аутономне Покрајине Војводине на факултетима у саставу Универзитета у Новом Саду, у школској 2019/2020. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 23/2019

Одлука о броју студената за упис у прву годину основних струковних студија, који се финансирају из буџета Аутономне Покрајине Војводине у високим школама струковних студија, чији је оснивач Аутономна Покрајина Војводина, у школској 2019/2020. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 23/2019

РАЗНО

Службени гласник Републике Србије

Индекси потрошачких цена за април 2019. године, Службени гласник Републике Србије бр. 34/2019

Подаци о просечним зарадама и просечним зарадама без пореза и доприноса по запосленом, за фебруар 2019. године, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2019

Подаци о просечним зарадама и просечним зарадама без пореза и доприноса по запосленом, за март 2019. године, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2019

Усклађени динарски износи из Тарифе републичких административних такси, Службени гласник Републике Србије бр. 38/2019

2

СПИСАК ПРЕТЦЛАТА НА ДНЕВНЕ ЛИСТОВЕ, СЛУЖБЕНА ГЛАСИЛА И ЧАСОПИСЕ ЗА ПОТРЕБЕ БИБЛИОТЕКЕ УПРАВЕ У 2019. ГОДИНИ

ДНЕВНИ ЛИСТОВИ И ЧАСОПИСИ

1.	АЛО
2.	БЛИЦ
3.	ВЕЧЕРЊЕ НОВОСТИ
4.	ВРЕМЕ
5.	ДАНАС
6.	ИНФОРМЕР
7.	КУРИР
8.	НЕДЕЉНИК
9.	НИН
10.	ПЕЧАТ
11.	ПОЛИТИКА
12.	СРПСКИ ТЕЛЕГРАФ

СЛУЖБЕНА ГЛАСИЛА

1.	СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
2.	СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ – МЕЂУНАРОДНИ УГОВОРИ
3.	СЛУЖБЕНИ ЛИСТ АП ВОЈВОДИНЕ
4.	СЛУЖБЕНИ ЛИСТ ГРАДА БЕОГРАДА

СТРУЧНИ ЧАСОПИСИ

1.	ЈЕЗИК ДАНАС
2.	КОРАЦИ: часопис за књижевност, уметност и културу
3.	ЛИПАР: часопис за књижевност, језик, уметност и културу
4.	РС PRESS
5.	ПРАВНА ПРАКСА: часопис за примену прописа

ОСТАЛЕ СЕРИЈСКЕ ПУБЛИКАЦИЈЕ

1.	БИЛТЕН ДРЖАВНОГ ПРАВОБРАНИЛАШТВА
2.	БИЛТЕН ЈАВНИХ ФИНАНСИЈА
3.	БИЛТЕН МИНИСТАРСТВА ДРЖАВНЕ УПРАВЕ И ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ
4.	БИЛТЕН РЕПУБЛИЧКОГ ЗАВОДА ЗА СТАТИСТИКУ
5.	БИЛТЕН УСТАВНОГ СУДА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
6.	МЕСЕЧНИ СТАТИСТИЧКИ ПРЕГЛЕД
7.	САОПШТЕЊА РЕПУБЛИЧКОГ ЗАВОДА ЗА СТАТИСТИКУ

3

ПРЕГЛЕД СТАРИХ ПУБЛИКАЦИЈА

Излазећи у сусрет све израженијим захтевима корисника да пронађу одговор на специфична питања из професионалне праксе, кроз Информативни билтен континуирано ћемо упознавати своје читаоце са садржајима старих књига из богате ризнице библиотеке Управе. Наш фонд обухвата, између осталог, и вредне писане документе који, осим документационе, имају и научну и стручну вредност. Будући да су посредни књиге од историјског значаја, као и периодична издања и друге драгоцене библиотечке целине којима располажу постојећи фондови, овим путем настојали смо да проширимо лектуру свима онима који желе да се стручно усавршавају. Напомињемо да ове књиге (из којих дајемо само изводе) могу да се користе само у читаоници библиотеке Управе за заједничке послове републичких органа.

За овај број издвајамо:

1. В. Карић: Србија: Опис земље, народа и државе, Београд: 1887.

2. Др Драг. Аранђеловић: О одговорности државе и чиновника према трећим лицима за штету коју чиновник учини у вршењу званичне дужности, Београд: 1912.

У наредним бројевима Информативног билтена наставићемо са приказима тематски и жанровски разноврсних публикација нашег богатог фонда.

ОВУ ЈЕ КЊИГУ ПОТПОМОГАО КЊИЖЕВНИ ФОНД
ИЛИЈЕ М. КОЛАРЦА

СРБИЈА

ОПИС ЗЕМЉЕ, НАРОДА И ДРЖАВЕ

НАПИСАО
ПРОФ. В. КАРНИТ

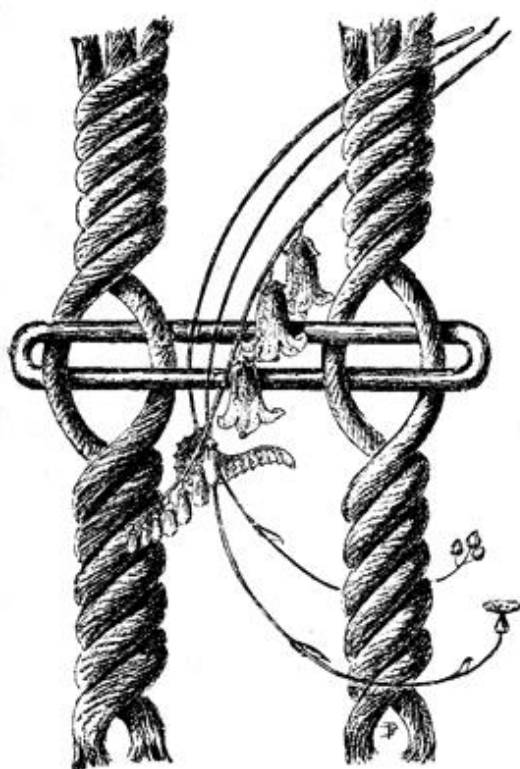
ИЛУСТРОВАО
ПРОФ. В. ТИТЕЛБАХ

БЕОГРАД

У КРАЉЕВСКО-СРПСКОЈ ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ

1887

ИСАЦ ЗАДРЖАВА СВА ПРАВА КАКО НА ТЕКСТ ТАКО И НА СЛИКЕ.
TOUS LES DROITS DE TRADUCTION ET DE REPRODUCTION RÉSERVÉS.

арод је у Србији готово сав стално настањен и живи на своме кућишту и у својој кући, начињеној, као што смо видели, од тврђе или слабије грађе. Од овога, стално настањенога народа велика већина живи на селу, где

ради земљу и гаји стоку; мањи пак део живи по варошима, у којима се бави о занатима или тргује и тек по негде се само прихвата плуга и мотике.

У прва времена српске државе па и у почетку Немањинске владе, може се казати, да у нашој земљи није било вароши у данашњем смислу. Оснивачи вароши као и главна маса варошкога становништва вазда су били трговци и занатлије. Но у ранија времена српске државе и трговина и индустрија биле су веома неразвијене. Народ је тада готово све своје потребе намиривао сопственом, кућевном индустријом; и што је било занатлија то није седело стално већ ишло од места до места, за послом.

Трговина се опет водила већином вашарски, тек овде онде да су биле нешто сталније трговачке станице, факторије. Главнија места у прво време српске државе беху усамљени, утврђени замци, куле и градови. У њима сеђаху господа и властела српска са већом или мањом војском око себе.

Вароши се у нас почеше заснивати тек са заснивањем рударства и рударске индустрије, када и трговина доби веома јак полет. И доиста, у то време све вароши беху рударске. Њихови становници беху поглавито Саси, па Дубровчани и остали приморци. Срби Домородци увлачише се тамо веома лагано. И у овим рударским местима главно беше град, који се увек дизаше на какоме згодном вису. У тим градовима сеђаху сопственици а и закупници рудника. Под заштитом града а под њиме подизаше се мало по мало: подграђе. Оно се састављаше из веће или мање гомиле кућа, махом дрвених, са дућанима, поређаним око једне ширине у средини. Свако подграђе имађаше бар по једну цркву, која је редовно била зиданџ; зато се по свима овим варошима једино њихови остаци и находе. У подграђу живљаху рупници, трговци и занатлије. Подграђе се обично зваше: трг.¹ За време ратова и опсада становници подграђа сами уњ огањ метаху и сви, и рупници и трговци и занатлије, са својим благом смештаху се у град, и брањаху га, удружени са војском властелина, заповедника града и околине.

По што је са најездом Турака рударство готово са свим пропало, нестало је и ових рударских вароши и њихових становника, који изгибоше или се раселише. На место ових средишта гушће људске насељености, трговине и индустрије, Турци су подизали друга, на местима, која су годила њиховим освајачким или политичким сме-

¹ У нашим споменицима трг значи: вашар а и место у коме се тргује или држи вашар, за тим: еспап или роба, па и трговање.

ровима. Њихове вароши беху саграђене по угледу на Византиске вароши; тако исто и саме куће у њима. У тим варошима беху од тврде грађе само карван-сераји и џамије, остало све од дрвета, чатме или плетера, исто као и данас у Турској. У турско време беху три врсте таквих места: градови, паланке и касабе. Градови су били јако и стално утврђена места, као што су: Београд, Смедерево, Шабац, Ужице, Соко, Ниш и још нека. Паланке су биле места такође утврђена, али не зидом, већ палисадом или обичним ровом, и биле су поређане дуж важнијих друмова, на обданичном остојању, готово на истим местима на којима беху и станице римских легијона. На цариградскоме друму беху ове паланке; Гроцка, Коларе, Хасан пашина Паланка, Рача, Баточина, Багрдан, Јагодина, Ћуприја, Параћин, Ражањ, Алексинац и Бела Паланка, која је доцније добила и градић. И Лозница, Обреновац и Ваљево беху паланке. Касабе не беху утврђене ни зидом, ни палисадом, ни шанцем. У свима овим местима, пре ослобођења Србије седели су готово само Турци, господари земље, а Срба је било тек по неколико турских улицица.

Но вароши су данас у Србији готово са свим скинуле са себе старинско своје обличје, што га находимо у свих вароши, у земљама, које су још под Турцима. Кривих, узаних, мрачних и прљавих улица већ је давно нестало. Тако исто и у кроју кућа отпало је готово све, што би потсећало на турско доба и турски укус. Вароши у Србији, како укупним изгледом тако и улицама својим, и кројем кућа, све више личе на вароши у суседним српским земљама, преко Саве и Дунава: улице су више мање праве, довољно дугачко, а кашто и сувише широке, куће у једноме реду, под конац, са свим једна уз другу и лицем окренутим улици. У овоме су погледу вароши наших Нових Крајева највише заостале, али и код њих се осећа жива

тежња да се изједначе са осталим другима својим у нашој земљи.

Док вароши, више мање, једна на другу личе, за села у Србији то се не може казати. Облик њихов зависи од много погодаба, те је по томе и веома различан; на њ утиче не само облик и каквоћа земљишта, већ и економске прилике у којима народ живи и особине духа народнога у разним крајевима. У равницама и поред већих река, где су поља и њиве целог села тако рећи у једноме пространом комаду; где је због велике родности могућна и насељеност гушћа, и где према томе, имања, било појединаца било читавих породица и не могу бити далеко од куће, села су сабијенија и куће су на близу међу собом. Таква су села у Посавини а нарочито Мачви, за тим у Подунављу, Морави, Стигу, око доњег Пека и око Тимока, све дакле у равницама, у којима је, ван сваке сумње и већа питомост њихових становника доста допринела овакоме њиховом облику.

Но у планинским је пределима друкчије. Тамо је родне земље мање, па и оно што има не наводи се ни у већим комадима нити прикупљено, бар колико толико. С тога је тамо рад око земље неблагодаран и народ је се морао више стоци обртати, јер шума даје доста брста а у извесно време и жира; у планинама пак, богатима сува-тима, има и саме питне паше изобила. Које дакле због растрканости оно мало родне земље а које и због тога, што је за издржавање стоке потребан веома велики простор, села морају бити растркана, ако ни зарад чега другог а оно зарад уштеде у времену. Па и пак овако растркана села не налазе се у свој планинској Србији: њихова је област само источна полутина наше земље, која обухвата Шумадију, Подриње, Стари Влах и Подгорину Копаоника а по где што и Топлицу. Тамо су куће махом по побиљу онијих коса и по странама њиховим,

далеко једна од друге, а врло ретко у дну долина; докле год допире сеоска земља, дотле су и куће растркане; тако човек може имати ближега суседа из другог села него из свога. У источној Србији тога нема; тамо су села и по најбрдовитијим крајевима сабијена, обично поред потока, у дубодолинама и на подножју брда.

Ова разлика у облику села, у крајевима под једним и истим земљишним погодбама, може се објаснити различним економским приликама које у њима владају а тако и самом нарављу њихових становника. У југоисточним, планинским пределима Србије, потребу јачега збијања села изазива околност, што се отуд преко лета готово све одрасно мушко становништво диже у печалбу, и тек под зиму кући враћа, а женска чељад и деца остају у селу сама. Осем тога, како у овим пределима, тако и у целој готово источној планинској Србији и у Копаонику, свуда дакле где народ држи још и данас много оваца и коза, постоји обичај бачијања, који и сам искључује потребу растрканости кућа, јер се стока сеоска с пролећа истерује у планину, где преко целог лета остаје и где се заједнички чува, напаса и музе. Народ пак, у поменутиим планинским крајевима западне Србије, нити иде у печалбу нити у њега има обичаја бачијања; тамо сваки остаје на своме огњишту преко целе године, и сваки пази сам своју стоку, сваки је дан на пашу изгони и редовно кући догони, што му је са свим могућно, почем му пашњак никад није далеко. На посетку долази још нешто. Да човек живи сам за се, појаче удаљен и од најближих суседа, потребно му је мушке одважности и велика поуздања у себе сама, јер је у свакојаким опасностима, било елементарним било онима друге природе, упућен једино на себе самога и на сопствену снагу. Те пак врлине у неким крајевима источне Србије као да нису јако развијене. Тамо људи воле више

да су ближе међу собом те да се један другоме могу на невољи наћи.

Но у новије време и у самој Шумадији, а нарочито у мање брдовитим крајевима њеним, опажа се тежња ка прикупљању села. Ова тежња одговара опадању сточарства и ширењу земљорадње, за тим јачем дељењу породице, које све више узима маха а на послетку и већем упитомљавању становништва.

Ако завиримо сад поизближе у ова прикупљена и збијенија села, ми ћемо наћи да и она нису сва једнака. Ушорена села, у којима би куће биле не само на близу једна до друге него и лепо у реду, и у којима би улице биле колико толико правилне, веома су ретка. Таквих села има данас само у Мачви, па и тамо су тако уређена давнашњим утицајем власти, иначе, пре тога, била су и сама такође растркана. Села пак око Мораве, Млаве, Пека и Тимока истина су збијенија, али у међусобноме положају кућа нема никаква плана ни реда.

У Србији, по свима њеним крајевима, села, нарочито ако су повећа, имају и своје засеоке, које чине омање гомилице кућа, у неколико издвојене од главнога села. Но у неким крајевима, као у Врањскоме и Нишком округу, има великих села, која се сва састоје из самих заселака, и који се тамо зову: махале. Тако, на прилику, Власина и Црна Трава села су која имају по преко двадесет заселака. Сваки се заселак састоји из понеколико кућа, готово са свим једна уз другу прибијених, и сваки има и своје засебно име. Таквих села има и поред Дрине: село Ковиљача, на прилику, има девет заселака. Само засеоци нису овамо онако збијени.

У источној Србији, а нарочито у окрузима, по којима се гранају планине, које се од Стола на све стране разилазе, за тим око Копаоника и у његовоме подгорју, села имају два насеља: једно је ближе друму, где је

судница, школа и црква, ако их има, и механа, а друго је у планини, као неко ређе насеље. У првоме су насељу куће сабијене, често и наслоњене једна на другу, као год у вароши, а у другоме растркане; онамо око куће тек ако има по која воћка, а овамо је свака кућа окружена готово свом непокретном имовином домаћиновом: ту му је не само сва стока, него су и ливаде, забрани, стаје у којима се држи сено, слама и шаша да не покисну, ту му је готово и све покућанство. Оно је прво зимовник, тако се понегде и зове, а оно друго летњиковац, и зове се различно, како где: појата, салаш, бачија, држава и т. д. У зимовнику, дакле у правој селу, живи се преко зиме, а на појати или салашу лети; но има сељака, нарочито међу Власима, који на појати проведу цео свој век: тамо се рађају, живе и умиру, а у село из кога се броје једва ако сиђу неколико пута у животу. У округу Црноречкоме у великим селима: Валакоњу, Злоту и Подгорцу, и у Звижду: у Дубокој и Нересници, лети се може видети једва по гдекоја душа и ако броје по две до три хиљаде душа: све је отишло на појату, куда је и стока истерана.

Но у Србији има и такога становништва, које не само да не живи ни по селима ни по варошима, него нема, тако рећи, ни куће ни кућишта, јер се непрестано сељака или скита: то су Црновунци и Цигани Чергари.

Црновунци су прави сточари, који се само о стоци баве и тиме се хране и издржавају. Они живе лети по планинама, богатим питним суватима, по којима им се тове млечна стада оваца; а станују по колебама, начинјеним од лиснатог грања, дрвене коре или неотесаних таласа; зими се пак селе у жупније долине, где живе по земуницама, прирањујући стоку сеном до пролећа, када се опет крећу у планину.

Док у Црновунаца при сељакању има некога реда, код Цигана Чергара нема ни тога. Они се баве било о ковачкоме занату било о грађењу корита и стругању дрвенога посуђа и других неких алатљика, и иду из једнога места у друго, непрестано, задржавајући се овде онде толико само, колико им посао неопходно захтева. Цигани ови станују лети под чергама од кострути, разапетим на моткама, а зими по земуницама, подижући и једно и друго увек на искрај, било вароши било села.

* * *

У време ослобођења Србије од Турака, у почетку овога века, сви Срби беху сељаци; у варошима живљаху готово искључиво Турци, а међу њима Грци и Цинцари и тек по гдекоји Србин, турска улизица. Оно мало Срба што по варошима живљаше, беху трговци и то готово саме дућанције, за тим мајстори, понајвише ћурчије, терзије, хлебари, туфегције и кујунције, и зваху се варошани. Будући да су се носили турски и по турскоме обичају живели, а уз буне и ратове или се затварали с Турцима у градове или с новцима бежали у Аустрију, то се не само нису бројали међу народ српски, него их је народ још и презирао. Живећи на селу народ је се највише бавио о стоци и радио по мало земљу; тек по неки трговац на селу, који је куповао свиње и осталу стоку, као и коже од звериња, восак, мед и друге ситнице, ако је био у читавој нахији, али и он је живео на кући као и сељаци. У то су се доба сељаци јако клонили од вароши, и тек по какој невољи и великој потреби ако су у њих излазили. Уклањање од вароши није им тада било ни мало тешко, јер су готово све потребе, било у алатима, било у оделу или другоме чему намириване домаћим рукотворинама. За време Турака међу Србима није

било никакве разлике ни по рођењу, ни по васпитању; углед је код њих зависио једино од јаче природне памети, особито ако је друговала са богаством: кнезови су били обично и највеће газде у кнежинама. Тек по ослобођењу Србије, када вароши, исељењем Турака осташе готово празне, почеше се и оне пунити српским становништвом. Најпре се у њих населише сеоски трговци, за њима пођоше и други имућнији сељаци из околних села, из обзира веће личне и имовне безбедности; на послетку, понегде се и читава села морадоше преселити у варош, по наредби власти.

С почетка, ови нови варошани не остављаху свој пређашњи начин занимања, и живљаху бавећи се и овамо о земљи и стоци. Но доцније, сам положај вароши изазивао их је да се прихватају и другога рада: видевши, да се куповањем и продавањем може и лепше и угодније живети но од рала и мотике, они се почеше одавати трговању. Трговање беше у први мах узгредан посао, поред земљорадње, а доцније, упознавајући се боље с послом, они ту радњу пригрлише са свим. Тако се у току времена разви засебан трговачки ред у вароши, и «трговац» поче значити исто што и «варошанин».

Нешто је занатлија по варошима остало било иза Турака, и према потребама почеше се и они множити. Но једно с тога, што су се Срби у оно време још мање отимали за занат но и данас, а друго, што се са широм отвореним вратима јевропској образованости, почеше појављивати потребе и развијати укус, који домаће старинске занатлије не могаху задовољити, почеше се оне досељавати са стране. То беху изпрва Срби из суседних српских земаља, преко Саве и Дунава, за тим Немци, а на послетку почеше се занатима одавати и потомци наших сељака. Тако се по варошима разви и занатлиски ред.

Овим су путем мало по мало почеле избијати на површину разлике између сељака на селу и њихових синова и потомака, варошана: најпре по занимању, после и по знању и васпитању, па на послетку и по обичајима, назорима и оделу. Те све разлике увећаваше још и богатство које се у варошима поче нагомилавати, потпомогнуто и тиме, што многе од њих постадоше и управна средишта. Као и свуда у свету, тако је се и у Србији сељак јаче држао свега старог, наслеђенога, народног, а варошанин је то полако остављао, угледајући се на варошане других народа јевропских са којима је по природи посла и положаја свога долазио у саобраћај, и тежио, да се са њима изједначи. Док с једне стране сам начин занимања а с друге и танко стање и необавештеност нису сељаку давали да се просветљава, те је заостајао у свему, дотле је варошанин и за обогаћење ума свога имао свега па и прилике довољно, и за то је у свему напред и измицао.

Значајно је, да се у Србији прелаз од сељачкога живота и занимања ка варошкоме још није потпуно извршио. У многим па и самим окружним варошима и трговци и занатлије, и дан дањи, поред свога обичнога рада по мало и приорују, а у некима има и читавих крајева, који се још једнако само са земљорадњом занимају, који још носе и одело сељачко и у свему се држе сељачкога начина живљена.

У Србији има данас 3.737 села и 70 вароши и варошица. Међу варошицама многе су новијега постања и од осталих села разликују се једино тиме, што имају по неколико дућана. Код села је занимљиво знати, да их око четири стотине своје име доводи од имена разнога биља, и далеко још већи број од имена или презимена људских.

Од укупнога становништва Србије долази:

НАЧИП ЖИВЉЕЊА И ОБИЧАЈИ

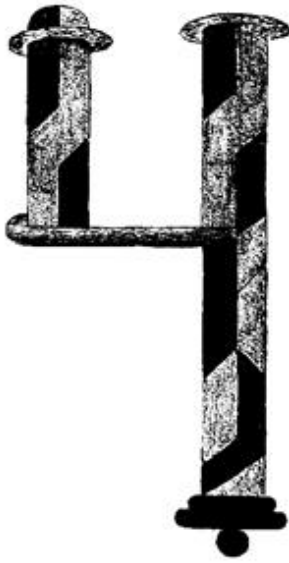
на села	1.662.594 стан.	· · · 87·51%
на вароши		
и варошице	237.406 «	· · · 12·49%
Свега	1.900.000 ¹⁾ «	· · · 100·00.

Сеоско је дакле становништво седам пута толико колико варошко.

У прво време после ослобођења села су била веома малена; у највећима било је тек око сто кућа; у гдекојима није их било ни двадесет, али их је највише било од по четрдесет до шесет кућа, тако, да се од прилике могло узети на једно село, с једно на друго, по педесет кућа. Данас се рачунају у малена она села испод сто кућа, али нису ретка ни села од двеста, триста и више кућа. Особито су велика села по Мачви, у доњој половини Велике Мораве и око доњег и средњег Тимока. Вароши изнад три хиљаде становника износимо у табlici :

ВАРОШИ	БРОЈ МУШКИХ	БРОЈ ЖЕНСКИХ	Свега
Чачак	1.890	1.247	3.137
Власотници	1.665	1.671	3.336
Ђурија	1.816	1.592	3.408
Књажевац	1.853	1.717	3.570
Прокуље	1.913	1.761	3.674
Свилајнац	2.425	2.138	4.563
Јагодина	2.472	2.139	4.611
Зајечар	2.483	2.186	4.669
Неготин	2.590	2.137	4.727
Ваљево	2.812	1.925	4.737
Алексинач	2.742	2.365	5.107
Крушевац	2.860	2.293	5.153
Параћин	2.726	2.438	5.164
Ужице	3.100	2.650	5.750
Смедерево	3.698	2.880	6.578
Пирот	4.536	4.296	8.832
Врања	4.573	4.330	8.903
Крагујевац	5.181	3.902	9.083
Шабац	5.067	4.139	9.206
Пожаревац	5.221	4.173	9.394
Лесковац	5.563	5.307	10.870
Ниш	8.717	7.461	16.178
Београд	19.251	15.613	34.864

¹⁾ По попису од 1884 године.

овек се рађа са осећањем за породицу и сопственост; без тога није он ни у коме човечанском друштву, ма на коме се ступњу образованости оно находило. По обичном разумевању мисли се, да су се и породица и сопственост од искони находиле у истоме облику, у коме их видимо и данас, у друштвима око нас. Многи браниоци данашњег стања одношаја људских иду тако далеко, да мисле, да је овај облик једино и могућан, дакле најсавршенији, и да је покушај који би био управљен на измену једнога или другог, више но светотатство, јер би се цело друштво морало срушити. Али неуморним испитивањима науке о друштву или социологије, и ако је она веома млада, испало је за руком, да докаже, да су данашњи облици породице и сопствености, на које смо се ми већ од векова навикли, само извесни ступњи развића на којима се те установе налазе, али да ни једна ни друга немају никаква права на вечитост. Као и вера, морал и остало у друштву људскоме, што је пролазило кроз различне мене и у самоме историском

добу, тако је исто и са породицом и сопствености; и једно и друго, не само да је пролазило кроз многе мене него ни дан дањи није једнако код свих народа ни у самој Јевропи, а нема изгледа ни у колико, да ће се и тако како је, и у будућности одржати. Прилагођавајући се ступњима образованости и њеноме развиту, установе се људске и саме развијају и мењају. Следећи редци имају за задатак, да читаоцима изнесу кратку слику стања и породице и сопствености у Краљевини Србији, онаку каква се данас поглавито на селу находи.

У Србији се данас породица у селу обично зове : *кућа* ; у старо пак време зваше се : *кућна оштина*, а главне основе на којима тада почиваше бејаху : крвно сродство између чланова, заједничка имовина и заједнички, домаћи, верски и други обичаји. На тим истим основама почива она и данас, само што су на место старих, домаћих богова дошли хришћански светитељи, међу којима, свака кућа има свога нарочитог заштитника.

По Душановоме законуку, под кућом се разумевала породица или родбина под једним старешином, негледајући на то колико су јој чланови један оругоме род. Шта више и кад би родбина била раздељена између себе хлебом и имањем, опет је законик рачунаше у једну породицу или кућу, за коју је у грађанскоме и кривичном праву одговарао само старешина њезин.

Породица је на селу данас двојака : сложена и проста. У сложеној, осем родитеља и њихове деце има и унука па често и праунука, а у простој су само отац и мати са децом.¹ Јачина породице цени се по броју одраслих, мушких глава у њој ; она, у којој је доста таквих глава, зове се задружна, а породица, у којој је мало

¹ За сложену породицу, кроз законодавство и књигу, увукла се у народни говор реч : задруга. Међу тим ову реч Даничић никако не употрeбљује, већ говори : кућа, породица. Види : Историја српскога народа од А. Мајкова.

или ни мало одраслих мушких чланова, у којој је дакле мало радних руку за тежачки рад, зове се инокосна, па била проста или сложена.

Колико је да је душа у кући или породици, она се вазда јавља као једна економна јединица; рађањем и умирањем личности се у њој мењају, али она, обнављајући се, траје једнако и дотле, догод се не издели или каквим случајем не затре.

У свакој кући мора бити кутњи старешина, и то је обично отац породични. Кад отац остари и није више ни за рад ни за управу, он уступа старешинство једноме од синова, али не у век најстаријему, него често и коме млађем, ако му се учини да је разборитији и за старешинство приличнији. Ако умре а не буде наредио ништа после себе, породица се не распада већ и даље траје, а за старешину долази, било по договору било ћутке, најстарији у кући. Но и овако бива, да старешинство припадне који пут и млађем по годинама, ако се раније показао и зна се да је послу дорастао.

Старешина кутњи био он млад или стар, може бити увек другим замењен, ако задругари нађу да је то за кућу потребно и корисно.

Управљајући кућом, старешина кутњи мора се договарати и световати у важнијим пословима са свима одраслим члановима у њој, па чак и онда, кад у кући живи отац са својим синовима. Без пристанка њихова, он нема права да располаже породичном имовином, ни за живота ни после смрти.

На старешини кутњем, као најпаметнијем и највреднијем задругару, поглавита је брига о добру и напретку кутњем. Он је домаћин кутњи; он наређује и момчад и одрасле, куда ће који ићи и шта ће радити и свако има дужност да га слуша, да врши његове наредбе, и да тако

потчини своју вољу заједничкој вољи задругара, која се исказује једино у наредбама старешине.

Старешина кутњи заступа кућу пред властима; он иде на зборове и договоре, било сеоске било среске или окружне; он, с договором кућана, продаје, што је за продају, и купује, што треба купити; он држи и кесу од новаца, и брине се како ће платити порез и остале дације; кад се моле богу, он почиње и свршује; кад има у кући каквих гостију, он се с њима разговара и с њима руча и вечера, док момчад једе за другом совром; он је увек и старалац непунолетне деце, која остану иза умрлих задругара.

Но старешина, и ако има тако одличан положај међу својим равноправним задругарима, ваља добро да се чува, да негде не истакне и самовољу своју, било према члановима породичним било у управи и распореду са имањем и тековином, јер би тада сваки члан имао права да му се одупре.

О унутрашњим пословима кутњим а нарочито о пословима, који падају на женску чељад, води бригу домаћица, обично старешинина жена, или ако ње нема или не може тим да се бави, онда друга, најстарија и најискуснија жена у кући. Главни и редовни свакодневни послови распоређују се на удате жене, које их врше, као што ћемо већ видети, поредом, по недељу дана, као редуше. Станарица се одређује за цело лето; но то понајчешће бива сама старешинина жена. Време пак ван овога редовања оне проводе ткући, шијући и плетући за своје мужеве, себе и децу. Ако има девојака, оне им у томе помажу. Но кад се стеку пољски радови, онда и оне све и жене и девојке раде и у пољу.

Сад да бацимо један поглед на положај женскиња у сељачкој српској кући. Женско чељаде није ни у коме погледу равноправно са мушким, ни у економном ни у

социјалном погледу. Женско чељаде нема права сопствености; то је право мушких, а оно има само право уживања. Ново законодавство дало је истина женскињу право удомљена из кутњег имања, али је то право противно народним правним обичајима, по којима девојка не само да није носила никакву прђију, но је још морала бити од родитеља откупљивана. Одупирање томе новом праву женскиња, по свој прилици биће узрок ономе силном одбегавању девојака ка момцима, јер оне на тај начин не носе ништа, па чак ни «дарова».

Женскиње нема ни права наслеђа догод и једне мушке главе у кући траје.

Женскиње врши измет свима мушкима у кући: она их изува и приноси им одећу и обућу, пере им ноге и полива и служи око совре. Ако је које већ за совром онда седа на искрај, а кад има гостију онда и не седа никако, него једнако двори. За невесту је срамота назвати свога мужа по имену; за њега, кроз дуго време она има само реч «он».

У опште, жена је у кући млађа од свих одрасних, мушких чланова. Женско мушкоме ваља да приђе руци, ма оно годинама и млађе од ње било. Женско ваља увек да устане, ма шта радило, кад мушко прође и бога назове. Женско мушкоме не сме прећи пут ни по што. И у самој цркви, место је женскињу у засебној прегради, иза мушкиња. Једино старост даје поштовање матери и могућност неког утицаја на синове.

Очинска власт над децом на селу је у опште велика; она се распростире чак и на женидбу и удадбу синова и ћери. Момак и девојка често се и не виде а узимају се, јер су се тако наредили њихови родитељи. Но и у овоме питању родитељска је власт према женскињу далеко одлучнија но према мушкињу.

Да видимо сад како стоји сопственост. По Душановоме законуку, који се у грађанском праву држао обичајнога народног права, породично је право било темељ и праву за имање. По томе праву као и по законуку право на заједничко имање припадало је целој породици; и с тога, штогод имамо записа од краљева, царева, деспота и властела, ни један није од једнога човека, него су од старешине кућнога с осталим ближим сродницима. Ово право, и ако туђим у земљу унесеним законом поремећено, држи се у Србији и данас снагом старога народног обичајног права. У Србији, на селу, сопственик није личност већ породица, којој припада не само земља и кућа већ и пољски алати, стока и род са земље. Истина, свака породица има свога старешину, али он нема права располагати породичном имовином. Он је не може ни продати ни задужити, ни разменити без пристанка пунолетних, мушких чланова у њој; он не може том имовином располагати ни тестаментом. То не може чинити ни и ко други из куће. Кад пак дође време, да се породица, са каквих било узрока, дели, онда сваки њен мушки члан узима раван део од целокупне имовине, па тако и сам породични старешина, јер и он нема већега права на заједничко имање од осталих одрасних чланова. Но и осем тога, сваки мушки члан породице, кад год му се свиди, има право да тражи део заједничке имовине, који му припада. Кад старешина пак умре, други одмах долази на његово место, а имање се не дели, јер деоба не зависи ни од чије смрти у породици.

Законодавство у Србији, преносећи у земљу готове, туђе законе, није се у почетку трудило, да их бар колико толико прилагоди народним правним појмовима и обичајима. И непознавајући их довољно, оно их је почело рушити, без и каквога циља и потребе. Тако је учињено и са народним појмом о праву породичне сопстве-

ности. Маџарски и Аустриски правници, дошав у Србију, у почетку њена државна живота, донеше собом и све заблуде римскога права, које су и у Аустрији и Маџарској нашем народу огромне штете нанеле, јер беху у супротности са духом народним и ступњем образованости на коме се нахођаше. Ти правници пренеше овамо и оне законе, који су, у суседним деловима народа нашега, почели још давно подривати старинску народну породицу и појмове о сопствености. По тим законима признаде се право породичне, заједничке сопствености само у сложенној, раширеној породици, а у простој, дакле оној, у којој је само отац са синовима, и коју законодавац погрешно назва *инокосном*, остави се сопственост лична и даде се право оцу, као старешини породичноме, да и за живота и по смрти располаже са имањем, и ако са извесним ограничењима. Но народни обичај у Србији у многим крајевима тако је јак, да се на ову разлику, коју законодавство чини, слабо ко осврће. Још и данас има примера, да отац, делећи се за живота са синовима, сву имовину дели на једнаке делове, и себи узима само један, јер сматра да све имање није његова лична сопственост већ сопственост целе породице.

Но у сељачкој породици у Србији није само имање заједничко, већ је заједнички и рад: њиме она подмирује готово све своје потребе, не само у храни, него и у оделу, обући, постељи и т. д. У раду нема онога што се зове подела, већ сви раде све, наравно, према добу узраста, снази и полу. Одраснији мушкарци раде све тежачке послове: ору, копају, жању, врше, косе, крче и т. д. Они граде и алате. Млађи и деца обично су поред стоке као чобани. Женскиње ради кућевне послове: готови, меси, носи воду, шије, плете, тка, пере, мете музе стоку, сири и т. д. Ако му и поред свега тога претече времена, а нарочито у време кад се сустичу тежачки

радови, онда изилази и у поље и помаже сређивати их. Код ових радова пак женскиње се виђа најчешће при окопавању и жњевењу. Ако је у кући више жена, онда оне раде заједничке кутње послове редом, обично на недељу дана. Она, којој падне у део рад у кући, зове се: редуша, а она код стоке: станарица.

Производи од рада тековина су целе породице; према врстама својим они се трпају у гомиле и носе у места и зграде за то одређене и начињене: жито у амбар, кукуруз у кош, вино и ракија у подрум, бели смок у млекар, сено у сењак и т. д. Сви чланови породице, без разлике, уживају те производе заједничког рада с једнаким и пуним правом, до последњега зрна или труна.

* * *

Каква је будућност породице у Србији и њенога права сопствености? На то се питање може јасно одговорити тек онда, кад се погледа по свету на развитак и једнога и другога, од далеке давнине па до наших дана. При породици самој нећемо се дуго задржавати: у току векова људскога развића она је имала и таквих облика, којима данас теже комунисте западне Јевропе. Данас пак она се истина јавља и у облику полигамије и полиандрије, али у облику, у коме је данас видимо готово у свој Јевропи, Америци, и већини Азије и Африке, она се находила већ у зори човечанске историје, бар у главном. И у Инђији, и код Грка и Римљана породицу чињаху отац и мати са својом децом и ближим или даљим потомцима. Тако исто свуда се отац види као старешина породични, са већом или мањом али у век великом очинском власти. У Риму, на прилику, отац је имао права да осуди на смрт ма кога члана своје породице. Он је истина одговоран био општини али његова породица одговараше једино

њему. У току времена ова је власт и код Римљана и свуда опадала, заједно са опадањем одговорности очинске и растењем одговорности личне. Прелазимо сад на развиће сопствености.

Стари претци човекови нису никако могли замислити да земља може некое нарочито припадати, онако као ни светлост ни ваздух; требало је много векова да прође, да се такав појам јави. Тада се појам сопствености простирао само на предмете дневне потребе и на храну, а земља беше заједничка и припадале целој племену. Тек лагано и поступно прелазаше она, најпре у привремену за тим у сталну својину породичну, и на послетку у својину личну.

Посматрајући појмове о сопствености код народа, који се данас налазе на разним ступњима развића, објаснићемо себи у исто доба и пут, којим су се појмови ти у опште и развијали.

Код ловачких народа, атар за лов заједничка је својина читавога племена а лична својина ограничена је само на оружје и одело. Код Ескимана, личности припада само оружје, одело и саонице; остало, као велики чадори, крзна и лов, припада породици. Колиба пак и извесне потребнице, које се могу приправити тек уз припомоћ више руку, припадају заједници од више породица, које све живе под истим кровом.

Код народа сточарских, поље за пашу и шума неподељена су својина целога племена.

Код народа земљорадничких, из почетка, земља не беше такође подељена, већ се обрађиваше заједнички а на породице се тек род дељаше. Најлепши пример за ово имамо у старој Перуанској, у Америци. Тамо су Јевропљани затекли прави државни комунизам, у коме личности не припадале ни шта, а држави све. Народ обрађиваше тамо земљу под надзором државним и по не-

посредном упуству државних чиновника. Храна, сабрана после жетве сносаше се истина у тројакe амбарове : једне за владоаца, једне за попове и једне за сам народ, али у случају неродне године из поповских се досишаше у владаочеве, а из ових у народне. Па и остала храна, на прилику усољено месо, а тако и производи домаћег, женског рада, плетиво и ткиво, трпаху се у слагалшта, и одатле раздаваху по потреби.

У главномe дакле па и у многим појединостима, Перуанска држава личаше по имовномe свом уређењу на задружну кућу нашега сељака. Тако је исто било у старим словенским општинама а тога има и данас у Инђији, где су села, још, и економне и политичке јединице. Пре најезде Инглиза, право сопствености не обухваташе тамо и право отуђивања. Домородцима тамошњим никако не иђаше у главу, да се земља продаје за нечији лични дуг. Они не знађаху за тестаменат, нити имађаху о њему појма : они земљу нити продаваху, нити издаваху под кирију, нити завештаваху. Село инђијско обрађиваше земљу заједнички, а род се дељаше на крају године.

Доцније, земља истина још остајаше општинском својином, али се дељаше на делове и даваше појединим породицама на обделавање, и то коцком, најпре на краће, а у току времена све на дуже време. Тако је било у старих Грка и Римљана, тако у старих Берманаца, а тако је и дан дањи, у великоме делу Русије. Тамо сва земља припада *Миру*, општини. Она се дели у три, према селу сасредна појаса, а сваки се појас опет дели на платна, широка пет до десет метара а дугачка двеста до триста метара. Ово се комађе раздавало пређе коцком сваке године, а данас различно, на време од три па до петнаест година. Кућа пак и баштица уз њу не деле се никад ; оне припадају породици и прелазе на њено потомство.

У округу Мадраском, у Инђији, већ се дошло до тога, да само шума и утрина припадају селу, а зиратна је земља издељена на породице и припада њима. Но лична сопственост тежи већ и тамо да се угнезди. Овде је стање веома слично ономе, које данас влада у Србији. Траг некадање општинске сопствености сачувао се и код нас у сеоској утрини и шуми. Сваки има право уживања и једнога и другог, али не и право својине. Село има право да прода или задужи или да изда под закуп своју земљу, али појединац не може то никад учинити ни са једним, било и најмањим делићем сеоске земље. Остала је земља сопственост породична, која такође, као што ћемо видети прелази већ у личну.

У средњој Францеској, све до тамошње буне, што букну пред крај прошлога века, правни одношаји у сопствености и породици били су готово исти као што су код нас још и данас. Но старији облици општинске и породичне сопствености нису још ишчезли у Јевропи. Видели смо како у Русији влада општинска својина и како је породична код нас још доста у снази, али јачих или слабијих трагова и једне и друге има још код Баска у Пиринејима, за тим у Инглиској, Ломбардији и Швајцарској.

Ови, само неколики примери, казују нам јасно не само мене кроз које је сопственост пролазила у току векова, и разне ступње развића, на којима се данас налази, него нам казује и то, да јој облик који се данас у Србији налази, није нека нарочита српска установа, већ само извесан ступањ њена развића, који су неки народи истина давно за собом оставили, али који се и данас осем у Срба још код неких налази. Из ових неколиких примера може се на послетку јасно и то опазити, како се сопственост развијала па и данас развија све у правцу веће личне независности, или управо саможивоти, а то све напоредо са укупним државним развојем.

Док велика заједница, држава, стоји још на слабим ногама, било с тога што су јој многе установе неразвијене или што их никако и нема, она није у стању да води сву потребну бригу о личности, на прилику о личној и имовној јој сигурности, и о многострукој чему, што јака држава у данашње доба сматра за свој искључиви задатак; за то онда сама личност беше упућена да се стара за се како зна, и она, са свим природно, прибегаваше општини и породици. На такоме ступњу државнога развитка породица је за личност нарочито јак заклон и изредно прибежиште; за то се све и потчињаваше њеноме опстанку; за то се и саможивост породична подиже на ступањ врлине. Крвна освета која је до скоро владала у Црној Гори и која и данас у пуноме јеку код Арнаута влада, није ништа друго до заштита, коју породица, док је остављена сама себи, даје свакоме члану своме. Српска кућа никад не беше у толикоме ступњу остављена сама себи као за време Турака. Организација турске државе не тицаше ни мало у породицу, и она не имађаше у њој друге задаће политичке до да плаћа данке и десетке, а са властима стајаше у додиру тек преко својих, кутњих старшина. Али с тога породица и не беше никада тако јака као у ово доба. И доиста, само тако јака кућа била је у стању очувати име и народност српску, у највећој чистоти, за време робовања од четири века; само тако јака кућа могла је одгајити и онако велике личне врлине у чланова својих, између којих се издвајаху хајдуци осветници за планину и они поносити домаћини и кнезови српски, који и у сред највеће силе турске могаху рећи, да се не боје ни цара ни ћесара; само у тако јакој српској кући, на послетку, могао је тињати онако страховити огањ, који букну и распламте се у буни на дахије, и онако брзо и снажно очисти поље за оснивање српске владе и српске државе.

Развијање и јачање народне државе, Србије, носаше собом све последице, које је носило и развијање и јачање и других држава у свету. Последице те осетила је најаче породица, јер се према породичким интересима све јаче истицаху интереси далеко веће заједнице, државе, која се учвршћаваше под владом закона, њоме самом прописаних. Држава, развијајући се и снажећи се, захваташе све одлучније у своје руке послове, који су пређе припадали општини и породици; и тако се она данас стара за личну и имовну сигурност, за школовање, за верске потребе народне, за сиротињу, за здравље, за саобраћај и т. д. и онда је природно, што тражи да се поштује све више и више, и што, на развалинама и саможивости и осећања заједнице општинске и породичне тежи свима средствима, да одгаји осећање заједнице државне и општих државних интереса. Разуме се, да така тежња државна иде на руку не само све већој личној самосталности, него и све већој покретљивости својине. У томе она има вернога помоћника у западњачкој просвети и установама, које су код нас, услед јачега саобраћаја, већ на јако почеле ширити свој утицај и у законодавству и у обичајима и назорима, и које у основи потресају стари друштвени поредак. Вароши, прве на ударцу, прве и подлегоше. И ако се не да порећи, да дух сељачке куће српске, овога облика породичног, наслеђеног из далеких времена, још у неколико врши утицај и у оним друштвеним редовима наше земље, који су већ и заборавили на опанак из кога порекло воде и претурили преко главе оно прелазно стање ка западној просвети, и пак је у њима и породица и сопственост тако као и све остало изједначено са тим установама у Јевропи. Но тај старински породични и имовни облик губи се и у селима све јаче и јаче и свакојако, још се дуго одржати не може. Природна заједница имовине и рада, која је у сељачкој поро-

дици тако јасно исказана, све неизбежније подлежи новим утицајима, који иду, као што већ поменусмо, на то, да личности даду што већу самосталност а сопствености што већу покретљивост. У свакоме се појединцу, већ од саме природе, јавља тежња за самосталношћу, док породица сеоска, тако рећи, гута личност нити и најмање даје маха личноме прегнућу. И ако би можда у интересу наше државе и било, да овој тежњи да правац, који не би баш морао ићи на распад породице, али сузбити је немогућно јој је, баш и ако би то хтела, јер погодбе које тој тежњи иду на руку, добијају из дана у дан све јачега маха. Но за општи, економски интерес Србије велика је срећа, што се овај распад старинске породице и облика сопствености бар поступно врши. Значајно је пак и то, што је распадање узело највећи мах у равним, насељенијим и богатијим крајевима. У брдовитим пак и планинским пределима, удаљеним од саобраћаја и тако јаче ограђеним од оних нових утицаја, које мало час додирнусмо, а природом положаја упућеним више на саме себе, народна се породица са њеним правом сопствености држи још прилично чврсто, онако исто, као што се и остале, чисто народне особине и обичаји у таким пределима у век најдуже чувају.

Ј. ИСАКОВИЋ

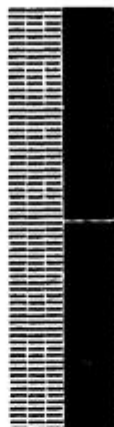
НОВИ САД

Стрељачка улица број 5.

Добављач Кр. Министарства Војске и Морнарице. Добављач Кр. Ком. Ваздухопловства. - Генерални представник за Југославију

REVEDENTA G. A. BUCURESTI

Депои и заступства:

Sistov
Novi Sad
Hamburg
Havre
Londres
Syrie
Palestine

Велика извозна станица у Констанци
275 вагон-цистерни. Дневни капацитет 700 тона.

ЈУГОСЛАВЕНСКА

УДРУЖЕНА БАНКА Д.Д.

Филијала НОВИ САД

Главни заводи: БЕОГРАД, ЗАГРЕБ.

филијале: Дубровник, Марибор, Нови Сад,

Осијек, Петриња, Сарајево, Суботица, Сента

(Експозитура), Сушак, Винковци, Загреб - Илица 3

Акцијски капитал и резерве: Дин 238,700.000—

Брзојави: УНИОНБАНКА. - Телефон: 21-52, 24-09

Врши све банкарске послове.

„DUNAV“

OSIGURAVAJUĆE D.D. U ZAGREBU SUBDIREKCIJA NOVI SAD

Telefon 23-52. Željeznička ulica 96. Pošt.pret. 125.

Preuzima uz najpovoljnije uslove i najsolidnije premijske stope :

**životna osiguranja, osiguranja rente i miraza,
požara i provalne kradje te loma stakla,**

**osiguranja od tuče, transportna osiguranja,
osiguranja nezgode i zakonske dužnosti jamstva,
osiguranja automobila.**

Балтазар Фајт

Парни млин Деоничарско Друштво

Телефон :
20-16

Нови Сад

Брзојави :
Фајтек

Balthasar Faith

Dampfmühle Aktien-Gesellschaft

Telephon :
20-16

Novi Sad

Telegr. :
Faithek

ANDJEO DROGERIJA

Mr. Schuchtár Albin, Novi Sad, Kr. Aleksandra 18.

Gerichova palata.

Uslovna tramvajska stanica

Najpovoljniji izvor za nabavku droga, kemikalija, specijaliteta, svakovrsnog sanitetskog materijala, parfimerije, desinfekcionih sredstava, preporata za živinu, stočarstvo, poljoprivredu i t. d.

Andrija Vamoši

Novi Sad

**Commissionsgeschäft für
landw. Produkten, Futter-
mittel und Sämereien**

Telefon inter. 20-38, 22-75.
Telegramme: Vamoši No-
visad. Girokonto bei der
Jugosl. Nationalbank Fili-
ale Novi Sad.

**komisiona radnja zemalj-
skih proizvoda i semena**

Telefon inter. 20-38, 22-75.
Brzozavi: Vamoši Novisad.
Žiro račun kod Narodne
Banke Kraljevine Jugosla-
vije filijala Novi Sad.

URANIA

**Štamparski zavod i izdavačko poduzeće,
Martin Komloš**

Ustavska ul. 14. NOVI SAD Telefon: 20-58.

ГРАДСКА ШТЕДИОНИЦА

У НОВОМ САДУ

бави се свим банкарским пословима. Нарочито предузима **улошке за штедњу** за које пружа потпуну сигурност, јер град Нови Сад **јамчи** за исте и за њихово укамаћење **са целом својом имовином.**

Штедионица је пустила у промет **казете за штедњу** чиме се пружи-ло могућност, да сваки и најсиромашнији постане улагач — штедиша. Од 1. новембра о.г. отворила је своју **залагаоницу**, која прима засада све драгоцености у залог, док ће почетком године 1930. примати у залог и сваковрсну робу.

Учите децу на штедњу!

БРАЋА КРАМЕР - NOVI SAD

tvornica žica, eksera, žičane robe i gvozdених
konstrukcija

Mali Liman — Telefon: 23-17

Izradjuje platirano čelično platno, Phosphor bronz-platna (umesto svile i grigaza) gvozdeno platno, pocinkovano i mesing-platno u svim brojevima i jačinama. Izradjuje platno za koperaј iz četverouglaste čelične žice, platna za sušare kukuruza i svaka vrsta extrajakih platna. Izradjuje pletiva od žice, gvozdene prozore, zaštitna mreža za prozore magazina, gvozdена vrata, gitera i ukrasne žičane i gvozdene ograde. Svicarska svila i grigaze najjeftinije i stalno na stovarištu. -- **Tražite ponudu.**

BRÜDER KRAMER - NOVI SAD

Draht. Drahtstiften Drahtwaren und Eisen-
konstruktionsfabrik

Mali Liman — Telephon: 23-17

Erzeugt plattiertes Stahldrahtgewebe, Phosphorbronzgewebe (statt Seiden- u. Griesgaze), Eisengewebe, verzinkte- und Messinggewebe in allen Nummern und Stärken. Erzeugt Koppereigewebe aus vierkantigem Stahldraht, Gewebe für Maisdarren und alle Sorten Extrastarker Gewebe. Erzeugt Drahtgeflechte, Eisenfenster, Schutzgitter mit Drahtgeflecht für Getreidemagazine, Eisentüren, Eisengitter und Ziergitter aus Eisen und Drahtgeflechten. — Schweizer Seidengaze und Griesgaze billigst und ständig auf Lager. **Verlangen Sie Offerte!**

О

МИРАЗУ, СПРЕМИ И УДОМЉЕЊУ

ПО НАШЕМ ГРАЂАНСКОМ ЗАКОНИКУ

О ОДГОВОРНОСТИ ДРЖАВЕ И ЧИНОВНИКА

ПРЕМА ТРЕЋИМ ЛИЦИМА

ЗА ШТЕТУ КОЈУ ЧИНОВНИК УЧИНИ

У ВРШЕЊУ ЗВАНИЧНЕ ДУЖВОСТИ

ОД

Д-р Драг. Јранђеловића

ДРУГО, НЕПРОМЕЊЕНО ИЗДАЊЕ.

БЕОГРАД
ИЗДАВАЧКА КЊИЖАРА ГЕЦЕ КОНА
1912.

О одговорности државе и чиновника према трећим лицима, за штету, коју чиновник учини у вршењу званичне дужности.*

А. Општа посматрања.

1. У римском праву сматрала су се правна лица (удружења, корпорације, задужбине, фондови) као правни субјекти, као носиоци права и обавеза, али она нису могла изјављивати вољу и њоме предузимати правне послове, већ су то за правна лица радили њихови заступници. Правно је лице дакле било *несиособно за правну радњу и извршење деликџа*, исто онако као што су то душевно болесна лица и деца испод 7 година (в. §§ 533. и 807. грађ. зак.). За дуго се у теорији приватног права сматрало, да они послови, које би за правно лице његов заступник предузео у име правног лица и у постављеним му границама, истина обвезују правно лице, али да се правно узима, да те послове није предузело правно лице *само собом*, већ заступник *за* правно лице. Према овоме излазило је да кад правно лице не може имати своје воље, кад за њега друго неко лице (физичко) треба вољу да изјави, да онда правно лице не може извршити ни недозвољено дело, нити за ово бити одговорно, пошто је за извршење недозвољеног дела потребно имати воље,

* Питање, о коме ћу говорити у овој расправи, није, колико је мени познато, стручно расправљано у нашој литератури, и ако оно заслужује пажњу правника. За то сам га и обрадио с нарочитим обзиром на наше законодавство. Али ради бољег разумевања нашег законодавства, а и с погледом на будући српски грађ. законик, на чију се реформу, као што сам чуо, већ на надлежном месту помишља, сматрао сам за потребно да нарочито изнесем како је ово питање регулисано у страном, особито немачком законодавству, у коме је на реду сада коначно решење његово. О њему је расправљано и резолуција донесена и на овогодишњем збору удружења немачких правника у Килу.

Писац.

одлучити се и извршити исто. Заступништва пак у деликтима не може бити; ја не могу кога овластити, да за мене изврши неко недозвољено дело тако да ја као властодавац а не заступник као учинилац одговара, већ може само или учинилац одговарати или обојица (један као подбадач а други као учинилац). Из овога је следовало да по римском праву правна лица нису могла одговарати за деликте. Ако би заступник кога правног лица извршио неко недозвољено дело, па баш и у вршењу некога посла за правно лице, онда се ово недозвољено дело није сматрало као дело правнога лица и за њ оно није било одговорно.¹

2. На супрот томе становишту старије теорије, у модерној се теорији приватнога права све више и више усваја гледиште, да и т. зв. правна, или како их је старија теорија називала, морална лица (в. § 36. нашег грађ. зак.) имају своју вољу, па услед тога да и она одговарају за поступке својих органа, и то како за правне послове, тако и за недозвољена дела — деликте. Овај правни принцип усвојио је и немачки грађански законик од 1896. године. По њему се сматра да правна лица имају своје *органа* (одређене у статутима, којима је друштво једно основано, или у уставу и закону, ако је у питању правно лице јавно-правног карактера), на пр. управни одбор друштва, председника и чланове општин. суда заједно са одборницима³, законом постављене државне чиновнике и т. д. То што ти органи правног лица у вршењу одређене им дужности учине, сматра се да је *само* правно лице учинило. Воља ових лица јесте воља правног лица. Правно лице дакле одговара у области права исто онако као и физичка лица за своје поступке, дозвољене и недозвољене, јер оно средством својих органа (као физичко лице средством телесних органа) може радити па и недозвољено дело извршити.^{2 3} За објашњење

¹ В. 1. 15. § 1. D. 4, 3: Quid enim municipes dolo facere possunt?

² В. Eneccerus, Das bürgerl. Recht I S. 82. Dernburg, Das bürgerl. Recht I В. стр. 188. и 189. Бранећи ову одговорност правних лица и за недозвољена дела својих органа, Дернбург вели с разлогом: „Али здрав правни осећај у теорији и пракси, нарочито у Прусској, био је противан томе да се правном лицу признају користи од саобраћаја, а да се оно ослободи одговорности за учињену штету.“

³ § 31. немач. грађ. зак.: „Друштво је одговорно за штету, коју неком трећем лицу нанесе управни одбор, неки члан одбора или други неки ста-

нека послужи овај пример: са председником једнога удружења упустио сам се у преговоре о куповини извесних акција. По статутима удружења председник је овлашћен за послове ове врсте. Превари ли ме председник у овој куповини (прода ми на пр. лажне акције), онда ће се по теорији, усвојеној у немач. грађ. законнику, сматрати, да је превару *само удружење* извршило и за накнаду штете одговараће ми *само удружење* а не његов председник. Наравно да се удружење на председника ради регреса може обратити.⁴

тутима одређени заступник друштва, својом радњом извршеном у отправљању послова, који у његов делокруг спадају, а која на накнаду штете обвезује.“ По § 86. важи овај законски пропис и за задужбине. А § 89. гласи: „Пропис § 31. грађ. зак. налази одговарајућу примену на фискус, као и на друштва, задужбине и заводе јавног права.“ Исто тако и прописи §§ 65. и 66. пројекта швајцарског грађ. зак. од 28. маја 1904. год. Тако § 65. гласи: „Правна су лица способна за правну радњу чим у сагласности са законом и статутима буду постављени за то неизбежни органи.“ А у § 66. наређује се: „Органи су позвани да дају израза вољи правнога лица. Својом делатношћу као органи обвезују они правно лице, и то како закључивањем правних послова, *и тако и другим својим поступцима*. Ипак су лица, која као органи делују, за своју кривицу *и лично одговорна*.“ В. и А. Ђорђевића Систем грађ. права књ. I. стр. 298., који заступа гледиште старије теорије да правна лица немају способности ни за правну радњу ни за деликте. В. и Krainz, System I. стр. 208. и 214., који, истина, не сматра да правна лица имају *своју* вољу, већ да су она, исто као и деца и душевно болесни, неспособна за правну радњу, те за њих раде њихови заступници. Али и поред тога Крајнц заступа мишљење да правна лица одговарају за поступке својих заступника и то како у области закључених правних послова тако и за деликте, учињене од заступника у вршењу поверене им дужности.

⁴ По овој дакле теорији немач. грађ. зак. сматра се да је све оно што је орган једног правног лица учинио вршећи статутима или правилима поверену му дужност, учинило само правно лице, које за то има и грађанску одговорност да понесе. Међутим при овоме ваља разликовати оне поступке, које орган једнога правног лица учини *не у вршењу* поверенога посла, већ *приликом* вршења истога. Тако у горњем примеру председник удружења украде ми што год из џепа, док сам с њим о куповини акција преговарао. За овај поступак *он лично* одговара, и за накнаду не могу се на удружење обратити, већ на самога учиниоца. У овом конкретном случају *он није радио* као орган удружења. В. Staudinger Kom. z. bürg. Gb. стр. 157. Ова одговорност правних лица, која преко својих органа раде, простире се не само на правне послове, већ на све послове у опште. Тако ако неко удружење има какву фабрику, којом орган његов управља, онда удружење одговара за сву штету, коју би трећа лица претрпела услед рђавог управљања фабриком од стране органа удружења. В. Eneccerus на нав. м. стр. 99. Што се тиче *кривичне* одговорности и у немачком и у нашем кривичном законнику важи пра-

3. То, што је мало час о одговорности правног лица за поступке његових органа казано, важи и за државу као правно лице јавнога права. И држава изјављује своју вољу преко својих органа — чиновника, и оно што чиновници у вршењу званичног поста учине, сматра се да је држава учинила. Али у погледу државне одговорности за поступке својих чиновника прави се у правној теорији ова разлика.

а. Пре свега државна делатност може бити двојакe природе: или држава врши преко својих чиновника јавну власт, послове, који се означавају као јавно-правне функције државне, или држава предузима послове приватно-правног карактера, послове, који се означају као приватно-правне функције државне власти. У *послове јавно-правног карактера* долазе: вршење правосуђа (извиђање и пресуђење спорова, вођење интабулац. књига, извршење судских пресуда и др.), обезбеђивање живота и имања грађана (полиција сигурности), наплата царине и порезе, војна и просветна делатност државна и др. У *послове приватно-правног карактера* долазе: послови државних железница (превоз робе и путника, грађење железничких пруга), поштански, телеграфски и телефонски саобраћај, послови државних еко-

вило *societas delinquere non potest*. „Увек, вели Лист у свом учебнику кривич. права X. изд. стр. 100 и 101., могу кривично на одговор бити узета поједина лица, која за правно лице раде, а не правно лице.“ Али сам Лист присталица је теорије, да и правна лица могу и треба и кривично да одговарају за поступке својих органа (или боље за своје сопствене поступке), с тога он *de lege ferenda* препоручује ову одговорност. „Једно удружење може се бавити, вели Лист, зеленашким пословима, растурати забрањене списе и многе друге кажњиве радње вршити, па за што се онда не би оно само подвргло казни? Правно пак лице може бити кажњено новчано, или растурањем (укидањем) друштва, или одузимањем других права, која оно има.“ О овоме интересантном и много расправљеном проблему кривичне одговорности правних лица види код Листа у нав. делу стр. 101. прим. 1. Међутим у нашем законодавству одговара правно лице и кривично и грађански за извесне *иступе*. Тако по § 320. в. казн. зак.: „Ако би органи друштва, радећи у томе својству, учинили какав иступ због непослушности према полицијским и општинским властима или иступ, који би се тицао сигурности лица и имања, здравља, чистоте, уредности и угодности јавног саобраћаја, или кварења и уништења туђе имовине — казниће се у место органа само друштво, а поред тога ће оно одговарати и за накнаду штете, ако би било. Наспрам друштва могу се применити казне из тач. 2., 4. и 6. § 310., а где закон одређује казну затвора, друштво ће се казнити новчаном казном по § 315.“ Према овоме друштво може бити кажњено новчаном казном и одузимањем ствари.

номија, грађење и оправка државних зграда, путова и др., експлоатисање шума, рудника, примање новаца на чување у државним касама и депозитима и т. сл. Онамо дакле где се држава појављује као *највиша власи*, која држављанима заповеда и не трпи противљења, онамо где се испољава однос потчињености држављана према држави, имамо јавноправне функције државне, послови државних органа, који из тих функција истичу, јесу јавно-правног карактера, а онамо где се држава упушта у приватно-правни саобраћај, где не заповеда на основу своје највише власти, већ улази у преговоре с грађанима и ступа у *пословне односе* с њима, ту имамо приватно-правне функције државне, ту се јављају послови приватно-правног карактера.⁵

б. Што се тиче оних оних послова државних, који су *приватно-правног карактера*, у теорији и законодавству усвојено је готово без изузетка начело: да држава и остале јавно-правне корпорације (окрузи, срезови, општине) одговарају за своје чиновнике по оним истим приватно-правним принципима, који важе за приватна правна лица.^{5а} Држава, дакле, кад су у питању послови ове врсте, одговара за кривицу својих чиновника и дужна је накнадити штету, која је

⁵ У осталом и поред овога овде изложеног критеријума за поделу, није увек баш тако лако одредити границу између јавно-правних и приватно-правних послова државних, пошто су често извесни послови такве природе, да носе на себи карактер и јавно-правне и приватно-правне функције државне. Gierke у свом реферату о питању, које се овде расправља (в. Verhandlungen des 28. Deutschen Juristentages B. I. стр. 116.) вели: да у свима односима мешовите природе, а нарочито у погледу управе и користовања јавним установама, наступа по грађан. зак. (немачком) одговорност државе, општине и других јавних корпорација. *In dubio contra fiscum* (у сумњи против државе).

^{5а} В. и чл. 720. црногорског имовин. зак.: „Држава што год се државне имовине тиче бива сама по себи самостални имаоник“. Дакле лице (правно). А чл. 722. одређује јавно-правне и приватно-правне функције државне: „како пак држава у државно име прибавља себи имовину ради државних потреба и трошкова: наплаћујући од држављана јавне дохотке (дакле од земље, од животиње, царину и т. д.), узимљући плату за услугу, коју чине неки њени уреди (пошта, телеграф и т. д.), ко и како тим имућем рукује; коју личну службу чине држави држављани (као стражари, војници); како је уређена и награђена служба чиновничка и појединих струка (судаца, учитеља и т. д.); за све то а и за послове, у којима се држава јавља не као обични имаоник, него као држава, у различним струкама државног рада, а држављани не као прости имаоници, него као држављани или државне слуге; правила су у особеним законима и обичајима“.

из намерног или немарљивог поступка чиновничког настала. Кривица чиновника у погледу ових послова сматра се за кривицу државну. Оштећена лица имају права да се ради накнаде штете директно обратe држави и од ње накнаду судским путем траже В. § 89. немач. грађ. зак. и *Kommentar Staudinger* В. 1. стр. 251. и 252.

в. Али друкчије стоји ствар кад су у питању *јавно-правне функције државне*. Угледни писци и многа законодавства противни су, да држава одговара за штету, коју су чиновници коме нанели вршећи јавноправне функције државне. И немачки грађ. законик принципијелно стоји на становишту, да за штету, коју чиновник нанесе вршећи државне послове јавнога карактера, одговара сам чиновник а не држава.⁶ Тако се у § 839. наређује: „Повреди ли чиновник намерно или услед небрижљивости званичну дужност, коју он према трећем има, онда он има овом да накнади из тога наступелу штету. Пада ли чиновнику на терет само небрижљивост, онда се од њега може накнада само онда потраживати, ако оштећени не може на други начин да дође до накнаде. Повреди ли чиновник при изрицању пресуде у неком спору своју званичну дужност, то је он онда за отуда наступелу штету само онда одговоран, ако се повреда дужности казни јавном казном, која се изриче путем казненог судског поступања. Овај пропис нема примене на дужности противно одрицање или одуговлачење вршења власти. Дужност на накнаду не наступа, ако је оштећени намерно или услед небрижљивости пропустио уклонити штету употребом правног средства.“ Међу тим у чл. 77. закона, којим се грађански законик уводи у живот, наређује се да поједине државе немачког савеза могу од овога правила одступити, и државу учинити одговорном, и од овога овлашћења учиниле су употребу извесне државе. При расматрању прописа, који се на ову одговорност односе, опажамо ово: неке државе чине саму *државу непосредно одговорном* за штету, коју чиновник коме нанесе вршећи неку њему по-

⁶ Од овога немачко царевинско законодавство чини изузетак у § 12. зак. о вођењу земљишних књига (*Grundbuchordnung*). По овом пропису *држава* одговара за штету, која је коме нанесена погрешком у вођењу ових књига услед намерног или немарљивог поступка надлежног чиновника. Овим је дакле признато за овај случај начело, да држава одговара за деликт чиновнички.

верену јавно-правну функцију државну. Тако *Баварска, Виртемберг*, Баден и неке мање државе.⁷ Претпоставка је за одговорност државну у овим земљама да је чиновник злонамерно или услед небрежљивости повредио званичну дужност, коју је према трећем лицу имао, тако да би по пропису § 839. грађ. зак. он за штету одговарао. У Баварској и Виртембергу одговара држава чак и онда кад чиновник не би лично одговарао стога, што је приликом извршења дела био у несвесном или таком душевном стању, када је слободна воља искључена (на пр. у епилептичном нападу или у пијаном, без своје кривице проузрокованом, стању). По прописима, који у овим државама важе, држава принципијелно непосредно одговара за поступке свију оних лица, који према држави стоје у неком јавно-правном службеном односу, само ако им је у надлежност стављено вршење јавно-правних функција.⁸ Према томе држава одговара, по гореизложеним начелима, за поступке својих чиновника у области целокупне администрације: војничке (на пр. ако услед непажње војне власти неко лице погине кад војници гађају у мету), полицијске (на пр. за штету при нередима, које полицијска власт није спречила), финансијске, просветне, судске (спорне и ванспорне: вођење баштинских књига и других регистара, за оверавање разних исправа, за судске извршитеље и томе слично).

У другу групу долазе државе, које себе чине одговорном у другом реду: ако се штета не могадне од чиновника, учиниоца дела, наплатити. Овде дакле *држава одговара као јемац*. Ту долазе од немачких држава *Хесен, Саксен — Вајмар, Елзас — Лојрингија* и др. Претпоставка је у овим државама да се утврди одговорност чиновника, као што је горе за Баварску и друге државе изложено.

⁷ То исто важи и у Француској на основу art. 1384. грађ. зак. У Баварској постоји пропис чл. 60. закона о извођењу немачког грађан. законика за Баварску, који гласи: Повреди ли који чиновник државе, општине или другог неког комуналног тела у вршењу поверене му јавне власти намерно или услед небрежљивости званичну дужност, коју он према трећем лицу има, то онда према том трећем лицу наступа, на место одговорности чиновникове из § 839. грађ. зак., одговорност државе, општине или комуналног тела, у чијој се служби чиновник налази.“

⁸ По утврђеном обичају у ову групу држава долази и краљевина Саксонска.

У трећу групу долазе оне немачке државе, које принципијелно *не чине никако државу одговорном* за штету, коју чиновник учини вршећи поверену му јавну власт. Ту дакле оштећеноме лицу не остаје ништа друго, већ да по § 839. немачког грађанског законика тражи накнаду штете од дотичног чиновника. Поред неколико мањих држава, у ову групу долази и највећа немачка држава — *Пруска*. Само за чиновнике оних својих провинција, у којима је пре доношења немач. грађан. законика од 1896. године важио француски Code civil (рајнска област), пруска држава, сходно art. 1384. француског грађ. законика, одговара за штету, коју чиновник учини вршећи јавну власт. За остале провинције пруске државе одговара само дотични чиновник. Изузетак од овога правила учињен је само за јавне депозитне касе, јер за штету, коју чиновник ових каса учини, одговара сама држава непосредно.^{9 10}

4. Као што се из овога прегледа види, многе државе неће да приме на себе одговорност за ону штету, коју чиновник учини у вршењу поверене му јавне власти. Неке државе неће то да учине за то, што сматрају, да се са бићем државе, као највише власти, не слаже да се држави у приватно-правну одговорност према поданицима урачунава кривица њених органа у вршењу јавне власти. За то оне и остављају саме чиновнике да одговарају. Друге државе и писци сматрају да цело ово питање о одговорности државној по природи својој долази у државно а не у приватно право, чији задатак, према томе, и није да се њиме бави. Тако лајпцишки професор д-р Мајер, с обзиром на начело правичности, захтева директну одговорност државну, али налази да о томе имају право решавати саме административне власти, задржавајући за оштећеног право, да се жали врховном административном суду.¹¹ Неки пак писци¹² противни су одговор-

⁹ В. Gierke у навед. делу стр. 127. Dernburg I. стр. 207. издање од 1906. год.

¹⁰ У Аустрији није ово питање о одговорности државној једноставно регулисано. Принципијелно пак узима се да држава не одговара. Међу тим има специјалних прописа у појединим законима, по којима држава одговара. Тако по зак. од 12. јула 1872. год. одговара држава за штету из повреде званичне дужности од стране судија као *јемац*. Аустријски писци пак траже да држава непосредно одговара. В. All. öster. Gerichtszeitung бр. 39. од ове год. тр. 294.

¹¹ В. О. Mayer, Die Entschädigungspflicht des Staates стр. 25.

¹² В. v. Rönne, Das Staatsrecht der preussischen Monarchie, В. III. стр. 583.

ности државној с тога, што *држава као њаква* не може никакo бити субјекат приватних права и обавеза, а фискус (држава у имовинско-правном погледу) сматра се у погледу на државне органе као треће лице, кога се одговорност за поступке државних органа ништа не тиче. Многе се пак државе устручавају да приме одговорност за поступке својих чиновника и због разлога финансијске природе. Постоји бојазан да се не натоваре велики терети државној каси, па према томе и самим пореским обвезницима.

Али сви ови разлози нису довољни да оправдају поступак оних држава и мишљења оних писаца, који су против директне одговорности државне за штету, коју њени органи — чиновници — учине коме у вршењу поверене им јавне власти. Тако пре свега у теорији је преовладало, као што је већ речено, мишљење, да државу репрезентују њени чиновници. Кад чиновник као државни орган врши јавну власт, онда је увек то држава која ради. Личност чиновника ступа у позадину.¹³ И кад држављани имају права да у свему пространству захтевају од државе да она исправно врши јавну власт, кад је држава дужна свима грађанима дати потребну заштиту (в. чланове 9. 16. 23. нашег устава и § 15. грађ. зак.), онда се у случају повреде овога јавнога права грађана из тога рађа за оштећенога грађанина приватно-правно потраживање да тражи од државе причињену му тиме штету. Најприроднији и најсигурнији пут да до остварења свога потраживања дође јесте судски пут. Административне власти нису погодне за извиђање спорова оваке природе, јер би могле бити пристрасне, пошто би у главном имале да извиђају некоректне поступке самих својих чиновника. Мишљење оних писаца, који веле да држава не треба да одговара за поступке својих чиновника за то, што је она као фискус према државним органима треће лице (в. примед. 12), кога се поступци државе као највише власти ништа не тичу, погрешно је стога, што *држава као највиша власт* и *држава као имовинско-правни субјекат* (фискус) нису две различне, једна од друге одвојене личности, већ је то једно исто лице (правно), једна иста држава, која као субјекат државне власти врши највишу власт, а као фискус ступа у имовинске одношаје. Натовари ли она на себе као носилац јавне власти какву

приватно-правну обвезу на накнаду због недозвољене радње, то онда она има као фискус да плати ту накнаду.¹⁴ Исто је тако неправедно одбијати одговорност државну због финансијских разлога. Јер пре свега потраживања накнаде штете од државе због недозвољених поступака чиновничких у вршењу јавне власти нису тако честа, те држава не би често накнаде плаћала. У земљама, у којима у првом реду држава за поступке чиновника одговара, није се показало да је државна каса отуда велике штете имала. С друге пак стране држава се може у много случајева наплатити од чиновника због чијег је поступка накнаду штете платила. Поред тога кад би држава одговарала непосредно за поступке својих чиновника, онда би она већу пажњу обраћала на лица, која за чиновнике поставља и јавну им власт поверава. Што се тиче навода, да ово питање долази у државно, а не у приватно право, ту се има напоменути, да то не може бити сметња да се оштећеноме даде накнада према прописима приватног права. Али у истини јавно-правне је природе само унутрашњи правни однос између државе и њених чиновника, а он са спорним питањем никакве везе нема.

Према свему овоме излази да је оправдан захтев да држава у *првом реду* одговара и за ону штету, коју њени чиновници коме нанесу у вршењу јавне власти. „Одговорност државна мора бити примарна а не субсидијарна. Оштећеноме треба да је могућно на *најсигурнији* и *најпростији* начин доћи до заштите свога права. Противно је правичности упућивати оштећенога прво на чиновника, од кога се он, баш и кад би чиновник био осуђен, не би можда могао наплатити стога, што нема имовине, па га онда тек упућивати на онога, који је *према њему* — оштећеном — управо прави кривац против кога сада треба понова водити парницу“.¹⁵ Сем тога, кад би се усвојила субсидијарна одговорност државна, онда би оштећени имао тешку и често неостварљиву дужност, *да докаже до кога баш чиновника* има кривице, што је штета наступила.

Овим су се питањем често бавили за последњих тридесет година зборови немачких правника. Тако је још 1871. године донесена била резолуција на збору, којом су се не-

¹⁴ в. Gierke и. д. стр. 159.

¹⁵ в. Delius у нав. д. стр. 10.

мачки правници изјаснили за директну одговорност државну. Па и на овогодишњем збору у Килу, на коме су били најчувенији правници немачки и аустријски, донесена је, после исцрпних писмених и усмених реферата, једногласна одлука, да држава има непосредно да одговара. У исто доба збор је изјавио жељу, да се у целој Немачкој ово питање једноставно регулише.¹⁶

Б. Наше законодавство.

І.

1. Што се нашег законодавства тиче, у њему ово питање није јасно и једноставно регулисано. Ипак ја мислим да код нас држава *не одговара за шѣѣу, коју чиновници учине вршећи прѣивѣравно ѣоверену јавну власѣ* (в. бр. 3. под а.) Можемо сажаљевати што је то тако по нашем законодавству и желети да се то што пре измени, али позитивни прописи у нашем законодавству тако су јасни, да је друкчије тумачење немогућно. Кад дакле чиновник нанесе коме штету отправљајући јавно-правне функције државне, онда за ту штету он сам одговара. Ово моје мишљење изводим из ових законских прописа.

а. По чл. 28. Устава од 5. јуна 1903. год.: „Сваки Србин има право да непосредно и без ичијег одобрења тужи суду државне чиновнике и званичнике, као и председнике општина, кметове и општинске званичнике. ако су они у *својем службеном раду* повредили његова права“. Како се Уставом у првом реду одређују јавно-правне функције државне и јавно-правни односи између појединаца и државе, то се онда и овај чл. 28. односи на повреде грађана поступцима чиновника у вршењу јавне власти. Из овога законског наређења излази да држава, упућујући оштећене да судским путем, без претходног одобрења министарског, траже од чиновника накнаду, од себе одбија одговорност за чиновничке поступке у вршењу јавне власти. Кад би држава хтела да сама одговара за поступке својих чиновника, онда не би имала потребе да оштећенога упућује на тужбу суду против чиновника, већ би она, исплативши штету, сама потрзала чиновника на одговор. У својој генералности овај уставни пропис тиче се истина и оних по-

¹⁶ в. Österr. Ger. Ztg. бр. 37. од ове године стр. 293. и след.

ступака чиновничких, којима би се вређала политичка права грађана, али тако исто и оних поступака чиновничких у вршењу јавне власти, који штете приватна права грађанска (на пр. право својине — чл. 16. устава). Иначе, да је законодавац имао на уму само политичка права, он би зацело то и рекао, а не би употребио генералан израз „ако су они у својем службеном раду повредили његова *права*.“

б. Неоспорно је, да вршење правосуђа долази у јавно-правне функције државне. За штету пак, коју би судија учинио кривицом у изрицању правде, држава не прима одговорност на себе, већ изричао упућују оштећенога на тужбу суду против судије, чијом је кривицом штета наступила, прописујући и нарочити поступак за извиђање и суђење ових спорова. В. чл. 20—22 закона о судијама од 19. јануара 1901. године.¹⁷ И извршивање судских пресуда и решења је јавно-правна функција државна, али код нас за штету, која би отуда настала, одговара не држава, већ чиновник, коме је она вршење ове јавне власти поверила. В. §§ 500а, 502, 504 и сл. зак. о пост. суд. у грађанским парницама.

в. По прописима казненог законика такође наступа одговорност не државе већ чиновника, који врши поверену му јавну власт, па ову на корист кога лица злоупотреби. Посебице ово је начело исказано у §§ 116,¹⁸ 123 и 127, а гене-

¹⁷ У Немачкој, а и другим државама, постоје закони по којима држава *нејасредно* накнађава штету оним осуђеним лицима, која би у поновном суђењу била за невинне проглашена, као и онима, који су као невини издржали притвор за време истраге по кривичном делу. Закони од 1898 и 1904. год.

¹⁸ У § 116. вели се: „Чиновник који држи какву лицитацију или коме је поверено надгледање или да изврши каква предузећа или послове или набавке државне или општинске, па при томе на недозвољени начин овајди се на штету чију, или друго какво злоупотребљење учини, откуда штета за кога произиђе, да се казни затвором од шест месеци до две године, а поред тога новчаном казном, која неће бити већа од трећине, ни мања од десетине досуђене накнаде за штету.“ Дакле и по овом пропису чиновник а не држава одговара за штету. У осталом, у овом пропису говор је и о јавно-правним функцијама државним (чиновник који држи какву лицитацију) и о приватно-правним (остали део овог §-а). Међу тим кад чиновник врши приватно-правне функције државне, па у вршењу исте учини какву штету, онда он може оштетити државу и њој одговара за накнаду. Ако је пак при том оштетио приватно лице, онда, као што ћемо ниже видети, држава одговара приватном лицу, а чиновник држави, која је због његовога поступка дала накнаду оштећеном приватном лицу.

рално правило садржано је у § 134. казн. зак. који гласи: „У свима случајевима, где би когод казним делом чиновника у дужности оштећен био, има права тражити накнаду.“ Истина у овом се пропису не вели *од кога* оштећени може накнаду тражити, од чиновника или државе, али се само по себи подразумева, да је може тражити само од чиновника, пошто се овим § 134. закључује глава XI. која говори о кривицама чиновничким, а у којој је говор једино о одговорности чиновничкој — кривичној и грађанској (за накнаду штете), а не и о одговорности државној. В. § 123. казн. зак.^{19 20}

2. И наш законик о чиновницима грађанског реда предвиђа одговорност чиновника према грађанима за повреду званичне дужности у вршењу јавне власти. Тако се у § 66. прописује: „Чиновник, који је неправилним вршењем своје дужности кога оштетио одговара за штету.“ (Други део овог §-а укинут је чланом 28. Устава). О одговорности чиновничкој а не државној говор је и у законодав. објашњењу § 67. зак. о чинов, од 13. X. 1868 год. 36. XXI стр. 52.²¹ Ја мислим да су ови прописи закона о чиновницима најјачи разлог за мишљење да наша држава одбија одговорност за поступке чиновничке у вршењу јавне власти. Јер по природи својој ово питање треба и да буде начелно решено у закону о чиновницима. И кад у њему држава чини одговорним за накнаду штете према приватнима чиновника, а не себе, онда то значи, да је то на-

¹⁹ Тако схвата ствар и Ђ. Ценић у свом „Објасњењу каз. законика“, ст. 294, упућујући на § 66 зак. о чинов. грађ. реда, који говори о обвези чиновника на накнаду штете.

²⁰ Кад чиновник утаји (§ 113. казн. зак.) новац или ствари, које је од кога по службеној дужности примио, онда оштећени има права у првоме реду тражити накнаду од државе. Али у овом случају није у питању јавно-правна већ приватно-правна функција државна. Између приватног лица и државе, чијем чиновнику приватни предаје новац на чување, или за чији рачун држава неко потраживање наплаћује и наплаћени новац чува, постоји уговорни однос, за који су меродавни прописи приватног права, па за то држава у првом реду одговара. Види о овоме ниже опширније.

²¹ Пројекат новог закона о чиновницима грађ. реда садржи, сасвим у духу новије правне теорије, одредбу којом се установљава директна одговорност државна за накнаду штете. Члан 277. гласи: „За штету коју чиновник учини у службеном послу, појединац може увек чинити државу одговорном. Држава ће после тражити наплату од чиновника, који је штету проузроковао, било да је он још у активној служби било да је стављен у пензију“. В. и чл. 278. 279. 280. 281. истог пројекта.

чело као правило задржано у закону о чиновницима грађан. реда. Евентуални изузеци од овога правила у појединим законима не би обарали правило, већ би важили само за случајеве, за које су изрично прописани. Као изузеци они се не би могли применити на сличне случајеве, у којима би чиновник у вршењу јавне власти нанео противправно штету коме лицу.²²

2. У јурисдикцији наших судова, у колико је мени она позната, није ово питање о одговорности државној за поступке својих чиновника у вршењу јавне власти на чисто изведено. Час је пресуђивано да држава одговара час да не одговара. При том се не види, да су судови правили ову разлику између поступака чиновничких у вршењу јавно-правних и оних у вршењу приватно-правних функција државних. Обазрети се на целокупну јурисдикцију наших судова у овом питању немогућно је у оквиру ове мале расправе. За то ћу се задовољити да читаоцима изнесем један само случај, у коме се огледа неоспорна јавноправна функција државне власти: накнада штете због нереда, који су се одиграли у Београду на дан 14. маја 1889. год., а које полицијска власт није спречила, те је гостионичар Васа Мијатовић уништајем својих ствари од стране изгредника био оштећен.

Тужилачка је страна тражила од државе накнаду на основу тога, што полицијска власт није спречила изгреднике у рушењу његове имовине, на шта је законом позвана била,

²² Кад полицијске власти према закону о штампи узапћују неки лист, онда је ово несумњиво јавноправна функција државне власти. Чиновник, који врши забрану листа, може, вршећи ту своју дужност, противправно повредити приватна права дотичних лица и нанети материјалну штету. У чл. 11. зак. о штампи, претпоследњи одељак, вели се о накнади штете ово: „Примерке штампане ствари и све остало, што се при забрани одузима, власт, која је забрану извршила, дужна је на случај поништења забране, одмах све потпуно и неповређено предати. Ако власт, која је забрану извршила, потпуно и неповређено не преда забрањене ствари, оштећени има право на накнаду *штете* по уверењу суда“. И у овом законском пропису не каже се од кога се може накнада штете захтевати, од државе или од дотичног полицијског чиновника, али према ономе, што је горе у тексту казано, оштећени може накнаду тражити од дотичног чиновника. Али баш и кад би се узело, да може накнаду од државе тражити, то би био изузетак од правила да држава не одговара, и према томе не би се могло аналого поступити у другој некој повреди права приватних од стране чиновника, који би на другом пољу државне делатности вршио јавну власт.

већ их је пустила да раде шта хоће. Па како држава тиме није испунила своју законску дужност, то је тражила да се она, због небрежљивости својих органа, на накнаду штете осуди. Ову је парницу тужилац и добио, и из пресуда судских по овом спору (нарочито пресуде Апелац. Суда од 19 I 1896. Бр. 4467/95.) види се, да је ондашња јурисдикција сматрала да је држава одговорна за штету, која је настала услед небрежљивости држав. чиновника у вршењу поверене им јавне власти. Али ма да горе споменута пресуда потпуно одговара правичности, ипак је она противна нашим позитивним законским прописима, по којима, као што смо већ видели, држава не одговара за поступке својих чиновника у вршењу јавне власти. Како су судски разлози, којима се одговорност државна у овом спору заступа, карактеристични и за друге спорове оваке природе, то ћемо их овде изложити и њихову неоснованост показати.

а. „Полициска власт, вели Апелациони Суд. као орган државне полиције сигурности, у чије име она своју функцију и врши, дужна је с једне стране водити бригу ... и о сигурности имања појединих грађана, а с друге стране мора се старати да отклони и предупреди све оно, што би штетом и опасношћу претило имању њиховом. Све то јасно је обележено у првој тачци § 27. устројства централне државне управе.“ „Даље, наставља Апелац. Суд, полицијска власт није предузимала потребне мере да изгреднике у уништењу имовине тужиоцеве спречи, и ако је на лицу места била и то посматрала. У оваквом невршењу своје дужности ових органа државне полиције сигурности Апелациони Суд према наређењу у §§ 808 и 15 грађ. зак. налази законог основа непосредне одговорности тужене стране — државе — на свеколику штету која је тужиоцу овим случајем учињена. Непосредна одговорност њена лежи поглавито у томе, што тужена држава своју власт и дужност извршује средством ових својих напред поменутих органа. Ови органи њени ништа друго нису него државни повереници — пуномоћници, и у таквом својству њихова радња или нерадња непосредан је чин саме државе. Па кад се на тај начин учини коме каква штета, за ову је одговорна непосредно сама тужена држава, а њој — аналого § 617. грађ. зак. — остаје право, да своје органе гони за накнаду

онога, што је она као штету коме платила за њихну радњу или нерадњу“.

б. У овој парници имао је да своју реч да и Касац. Суд. У примедбама својим од 22. октобра 1896. Бр. 2346. Касац. Суд поништава споменуту пресуду Апелац. Суда са ових разлога у главном: „Баш и кад би се узело за несумњиво доказано да је спорна штета произишла из непажње и невршења дужности извесних чиновника државних, ипак је Апелац. Суд требао у својој пресуди да изнесе разлог и покаже закон, по коме се за такву штету, која би произишла из кривице чиновника државних, може у првome реду да осуди сама држава на накнаду пре још него би се утврдило, да стоје случаји из друге тачке §§ 810 и 811. грађ. зак., у којима случајима и за туђа дела може да се за накнаду одговара, јер они прописи закона, на које се пресуда ослања, или су природе опште — начелне —, као што је пропис § 15. грађ. зак., и § 27. устројства центр. државне управе, или се односе на случајне штете и одговорност оних, који су за такве штете криви, о чему се говори у § 808 грађ. зак., те с тога је погрешна и примена тих прописа законских на спорни случај накнаде. Апелац. Суд требао је да да разлога и наведе закон, по коме би држава одговорна била за спорну штету, пре него што би се ова непосредно тражила од оних чиновника државних, који су узрок штети, и пре него што би се утврдило, да ови чиновници и нису били у стању да исту накнаде.“

На ове примедбе дао је Апелац. Суд противразлоге, у којима је у главном поновио оно, што је већ у пресуди својој рекао, а општа седница Касац. Суда усвојила је гледиште Апелац. Суда и осудила државу да тужиоцу плати накнаду штете.

в. Као што се из разлога у пресуди Апелац. Суда види, суд овај сматра — сасвим у духу модерне правне теорије — да држава ради преко својих органа — чиновника — и да је за поступке њихове у вршењу јавне власти одговорна оштећеноме она непосредно, а не чиновник, који само држави одговара.²³⁾ Касац. Суд вели да би држава одговарала тек кад

²³ Само Апелац. Суд греши што, кад је већ изрекао да држава одговара за поступке својих чиновника, упоређује положај државе према чиновницима са положајем властодавца према пуномоћнику. Јер тиме побија оно, што је раније рекао, пошто властодавац не одговара за штету, коју пуномоћник вршећи поверени му посао коме трећем намерно или услед небрежљив-

би тужилац, сходно пропису §§ 810 и 811 грађ. зак., доказао да је држава таква лица у служби држала, која су као скитнице, неваљалци и злочинци познати, или кад би доказао (§ 811.) да је држава са знањем узела за чиновнике полицијске, за које се нарочита спрема тражи, неспособна лица и тиме би тужиоцу штета причињена била. Али погрешни су разлози оба суда. У опште за цело ово питање о одговорности државној за накнаду штете нису, по *нашем законодавству*, меродавни прописи грађан. законика, те за то позивању на њих није ни било места. Ми смо видели да по прописима нашега јавнога права држава у оваким случајевима не одговара већ сам чиновник. Ако пак изближе аналишемо разлоге Апелац. Суда, видећемо ово: Апелац. Суд оснива одговорност државну прво на § 15. грађ. зак.: „Свакога Србина личност и сопственост и сва с овима скопчана права јесу невредима и стоје под заштитом и обраном закона.“ То пак што се налази у § 15, грађ. зак. налази се и у доцније донетом Уставу, а на име у чл. 9, 14, 15, 16 и осталима. Али из овога се не може изводити да у случају повреде ових права одговара за то држава за накнаду штете а не чиновник. Из ових законских наређења види се само, да држава штити ова права средствима која јој стоје на расположењу, а каква је санкција ових законских прописа, то се из њих не види. Међу тим санкција њихова не мора се састојати и не састоји се у одговорности државној за накнаду штете, већ се она, по нашем законодавству, састоји с једне стране у кривичној и дисциплинској одговорности чиновника, који је у вршењу јавне власти противправно повредио приватна права, према држави, а с друге стране у одговорности његовој приватноме за накнаду штете. Одговорност државна не може се изводити ни из § 27. устројства централне државе управе, у коме је само говор да у надлежност Министра унутрашњих дела долази старање о заштити живота и имања грађана.

вости нанесе, а овде Апелац. Суд хоће да држава као властодавац одговара за деликт пуномоћников. Властодавац одговара само из *јавног посла*, који пуномоћник у име властодавца закључи (§ 620). Чим он прекорачи пуномоћство или вршећи поверени му посао повреди противправном радњом интересе трећег лица, онда због те противправне радње не одговара сам властодавац већ пуномоћник.

3. Кад дакле за штету, коју чиновник коме противправно нанесе у вршењу јавне власти, по нашем законодавству само он одговара, онда да видимо како изближе стоји са овом његовом одговорношћу.

Пре свега одговорност чиновника према приватном лицу наступа онда, када он у вршењу јавно-правних функција државних нанесе коме штету. Које су функције државне јавно-правне, казано је већ раније. (В. под А. бр. 3 а). Али да би ове одговорности чиновникове било, потребно је да је штета наступила или *намерном* радњом чиновниковом или услед његове *небрежљивости*, исто дакле онако, као што наступа одговорност за поступке приватних лица. У опште за одговорност чиновника за накнаду штете меродавни су прописи главе XXX. грађан. законика и по њима има да се утврди обим и постојање штете. *Намерна* противправна радња чиновникова постојала би онда, кад би он био свестан тога, да оно, што у вршењу јавне власти противправно предузима, или пропушта учинити, неком штету проузрокује. У пракси се ретко дешава, да ко буде оштећен намерном радњом чиновниковом. Много је чешћи случај чиновничке *небрежљивости* (немара), а ова би постојала онда, када чиновник не би у поступцима својим пазио на оно, на шта један добар чиновник увек треба да пази. Ако пак нема ни небрежљивости чиновникове у вршењу јавне власти, па се ипак коме штета деси услед поступка чиновникових, онда је то *случај*, за који чиновник не одговара, већ га сноси сам оштећени (§ 808. грађ. зак.). Међутим увек треба поћи од претпоставке, да чиновник исправно врши своју дужност, те према томе ко тврди да је противправним намерним или небрежљивим поступком чиновничким у вршењу јавне власти оштећен, тај мора ту намеру односно небрежљивост чиновникову доказати.

Што се тиче *застарелости* права на накнаду штете, коју је учинио чиновник у вршењу јавне власти, меродаван је пропис § 67. зак. о чиновницима грађанскога реда, по коме то право застарева, ако оштећено треће лице тужбу не подигне за шест месеца од дана, од када је оштећеноме штета позната. Овим се одступа од прописа § 939. грађ. зак., по коме право на накнаду штете застарева за три године. Ово краће време време застарелости из § 67. зак. о чиновницима сасвим је оправдано; чиновнику, који свакога часа по службеноме послу до-

лази у додир са грађанима, из кога се може родити и обвеза његова на накнаду штете, треба дати могућности да се лакше од тужбе брани, а то би му било отежано, кад би време застарелости дуже било. Чиновник ће се теже моћи сетити оних својих поступака, који су се пре две три године десили, па ће онда теже моћи и бранити²⁴ се. Нарочито то важи за званичним послом преоптерећене чиновнике на пр. полицијске. Још кад се има на уму да се ове тужбе за накнаду ретко оснивају на намерном штетном поступку чиновничком, већ већином на немарљивости, која може бити последица преоптерећености службеним послом, онда је сасвим оправдана кратка застарелост. Међу тим ако је поступак чиновников у вршењу поверене му јавне власти, на основу кога се накнаде штете од њега тражи, био такав, да се као злочинство казни по казненом закону, онда право на накнаду штете застарјева тек за 24 године — § 939. грађ. зак.

II.

1. И по нашем законодавству одговара непосредно држава за штету, коју учини чиновник вршећи приватно-правне функције државне. Видели смо већ (види под А. 3 под *a*) да се ове функције државне састоје у ступању државе у приватно-правне послове са држављанима. Не заповедајући грађанима као највиша власт, већ преговарајући са њима о разним пословима приватно-правног саобраћаја, држава се преко својих органа — чиновника — ставља на терен приватног права, подвргавајући се прописима, који и за другу стране, држављане, важе. За нашу државу то се огледа у специјалним прописима ових закона :

a. По закону о поштама од 25. јануара 1866. године држава јамчи за све ствари и аманете, који се поштама на отправљање предаду. Ово „јамчење“ не треба тако разумети, као да је оштећени дужан тражити накнаду прво од дотичног поштанскога чиновника, па тек онда од државе, као јемца, кад се од чиновника накнада не би могла наплатити, већ оштећени може одмах од државе накнаду тражити, придржавајући се при том ближе прописаних правила у закону о поштама.²⁴ Несумњиво

²⁴ В. чл. 94. истог закона : „Држава јамчи за све ствари и аманете, који се поштама на отправљање предаду. За то ће она накнађивати све оне ствари.

је да је делатност државна у погледу поштанскога саобраћаја приватно-правна функција државна. По сили своје највише власти држава истина монополише за себе поштански саобраћај, али овај саобраћај врши у главном по прописима приватнога права: закључује с приватнима уговор о преносу писма и аманета, наплаћује за тај свој труд извесну награду, прима на себе одговорност за повреду, уништење и нестанак предатих јој пошиљака, дакле исто оно ради, што би и приватно лице радило, кад би му се експлоатација пошта уступила. Сматрајући себе као уговорну страну, која преко поштанских чиновника, као својих органа, ради, држава сматра поступке ових у вршењу поверених им послова као своје, и за њих као за своје одговара.²⁵

б. Послови државних железница по природи су својој приватно-правног карактера. У свима државама, па и у нашој, држава, исто као и приватна железничка предузећа, одговара за накнаду штете, коју путници и пошиљаоци робе претрпе поступцима железничких чиновника у вршењу поверене им дужности (в. §§ 64, 63, 69 и др. железничких правила).

в. По царинском закону одговара царинарница за нестанак и оштећење робе, коју је на чување ради царињења примила (в. чл. 24. царин. закона). И ако наплату царине држава врши по сили своје највише власти, ипак пријемсм робе на чување ступа држава у пословни однос с појединцима, те ту дакле имамо приватно-правне функције државне.

и аманете, који би се на поштама изгубили или упропастили и примаоцима не предали, ако се пошиљаоци тога ради за три месеца, рачунајући од дана кад су аманет на отправљање предали, пријаве оној истој пошти, којој су аманет предали....“

²⁵ Кад већ држава одговара за рад поштанских чиновника, онда је сасвим логично било, да ту одговорност прими на себе и за поступке телеграфских чиновника. Онај, који с државом закључује уговор о преносу поштанских пошиљака, не треба да буде у бољем положају од онога, који закључује уговор о преносу телеграма. Међу тим наша држава, бојећи се ваљда од честе одговорности због погрешака телеграфиста при отправљању телеграма, одбија од себе одговорност за нетачност телеграфског саопштења. В. чл. 3 и 4 зак. о телеграфу и телефону. Пошто је ово изузетак од правила да држава одговара, изрично законом прописан, то онда оштећеном не остаје ништа друго већ да накнаду штете од телеграфисте тражи, ако има до овога кривице, што је телеграм нетачно отправљен. Ово истина не одговара ни правној логици ни правичности али *dura lex sed lex*.

Из свију ових прописа нашега законодавства види се, да наша држава, вршећи послове приватно-правног карактера преко својих чиновника, изједначује себе са приватним лицима, примајући на себе одговорност за поступке својих чиновника. Ово се види и из тога, што држава одговара не само онда, кад би чиновник повредио неки уговорни однос између државе и приватнога (на пр. уговор о преносу робе железницом), већ и за деликте чиновника учињене у вршењу поверене им дужности. И према лицима, са којима држава не стоји у уговорном односу, она одговара, ако иста приватно-правним деликтом чиновника буду оштећена. Тако ако непажњом или злом намером кога железничког чиновника које лице (макар и не било путник на железници) погине или буде повређено, за овај деликт чиновнички односно накнаде штете држава непосредно одговара. В. чл. 1. зак. о обвези за накнаду штете при железн. саобраћају од 21. IV. 1885. год. Ослобођавајући себе од одговорности кад би штета, која је у питању, настала услед више силе, (в. чл. 95. зак. о поштама и чл. 1. зак. о обвези желез. за накнаду штете од 21. IV. 1885. год.), држава такође изјављује, да се подвргава прописима приватнога права у својим пословима приватно-правног карактера, јер то ослобођење од одговорности у случају више силе важи и за приватне по грађан. законнику (§§ 801 и 808 грађ. зак.).

2. Али могло би се рећи: како се може из горе побројаних законских прописа изводити да држава одговара за поступке својих чиновника и у другим пословима државним, који потичу из приватно-правне функције државне? Зар ти прописи не одређују, да држава одговара само у тим побројаним случајевима, а не и у другим? На ово би се имало одговорити, да ови прописи нису појединачна наређења, већ да је у њима јасно исказано *начело* да држава непосредно у пословима оваке природе одговара, и да се оно путем *правне аналогије* има применити и на остале случајеве, и ако у закону, који се на њих односи, није то изрично казано. Чим дакле чиновнику пада у надлежност вршење приватно-правних послова државних, па он у томе вршењу нанесе штету коме лицу, има се узети да држава хоће да за накнаду штете она непосредно одговара (изузимајући, наравно, случај ако се у

закону *изрично* каже да држава не узима одговорност на себе, као у закону о телеграфу).

Да је у горе споменутим законима садржано правило, да држава одговара за поступке својих чиновника у вршењу приватно-правних функција државних, следује и из ове околности. По § 19. грађ. зак. „и права самога књаза и *йрави-шељсѣва*, која у овом законику извор и опредељење имају, хоће се по овом (грађанском) законику судити“. Према овоме, кад држава врши приватно-правне послове, о чијем регулисању постоје правила у грађанском законику, онда су и за њу меродавни прописи грађ. законика. Па како она као правно лице има своје органе — чиновнике, преко којих своју вољу изјављује и правне послове свршава, то су онда поступци чиновника у вршењу приватно-правних државних функција послови саме државе, из којих она непосредно стиче права и прима обвезе. Али како по § 800 и осталим грађан. законика приватно лице одговара и за штету, коју својим противправним поступком другом нанесе, а, као што смо видели, ови прописи важе и за државу, то онда она мора накнадити не само ону штету, која би се оснивала на неиспуњењу уговора, закљученог између државе и приватног, већ и за штету коју приватном чиновници противправно нанесу у вршењу приватно-правних функција државних,²⁶ и ако он не стоји у уговорном односу са државом.

3. Наша судска пракса није једнообразна ни у питању о одговорности државе за штету, коју њени чиновници коме учине у вршењу приватно-правних послова државних. Час је

²⁶ Тако по мом мишљењу одговарала би држава за накнаду штете, ако би поштански кондуктер, терајући поштанска кола, кога прегазио и повредио. Наравно да би кондуктер одговарао држави и дисциплински и материјално. У овоме случају не би имало места примени § 810 грађ. зак., где се вели да за *шуђа* дела нико није дужан одговарати. Јер за државу није поступак чиновника у вршењу законом поверене му дужности туђе дело, већ *сојсѣвено* дело саме државе. Држава се идентификује са чиновником кад овај врши одређену му дужност, и што он учини учинила је држава. Међу тим од овога, као што је под *А. Ойшѣа йосмаѣрања* прим. 4 у овој расправи речено, ваља разликовати поступке чиновника *йри* вршењу поверене му дужности. Кад се на пр. кондуктер, чекајући на долазак воза да прими поштанске пошиљке с киме споречка и потуче, онда овај његов поступак није у *вршењу* него *йри* вршењу службене дужности учинен, и за евентуалну накнаду штете не би држава одговарала, већ сам чиновник.

решавано да држава одговара непосредно, час опет као јемац а и да никако не одговара, пошто су за њу поступци чиновника туђа дела. На овоме месту излажем разлоге судске по једноме спору, који се водио за накнаду извесне суме новаца приватноме, а коју је државни чиновник упропастио. У питању је била обвеза из уговора о чувању извесне суме новаца (т. зв. *depositum irregulare*), коју је државна власт примила да преда приватном лицу. У овом су спору заступана она мишљења у погледу одговорности за накнаду, о којима је у овој расправи било говора. У колико се ја са њима слажем или сам против њих, већ је у досадашњим излагањима казано, с тога немам потребе разлоге судске у овом спору понова бранити или побити, већ их износим само читаоцима на оцену онако, како су у „Новој Збирци“ г. Максимовића од 1894 год. на стр. 99 и 100 изложени.

„По осудним решењима наплати среска власт 1234 гроша чарш. и пошље тај новац начелству окружном да преда повериоцу. Писар, који у начелству прими тај новац, упропасти га и за утају буде осуђен. Сад поверилац тужи државу и тражи накнаду ове суме с интересом, по томе основу, што је ова штета причињена од стране државних органа утајом, и да он — поверилац нема посла са тим органима у овом питању, већ са државом, која је, вели, по закону одговорна својим држављанима за оваку штету.

Државни правобранилац не признаје ово тражење, јер кад тужилац признаје, а и доказ подноси о томе, да је извештен о овој штети, онда је требао да поступи по пропису §§ 66. и 67. закона о чиновницима грађанског реда, а не да тужи државу. На рочишту је заступник правобраниоцев додао још и то, да тужилачка страна ничим не доказује да чиновник, који је овај новац упропастио, нема од куда да га сам накнади.

Првостепени суд пресудом од 10. октобра 1884 год. Бр. 9379, одбије тужиоца од овога тражења изразлога: да се признањем тужилачке стране, а и поднетим решењем начелства Бр. 3355, доказује по §§ 187 и 188. гр. пост. да је тражену суму примио бив. писар начелства Н. Н., па како је по §§ 66. и 67. зак. о чиновницима грађанског реда дужан био тужилац да тражи накнаду од истог чиновника, а то ничим не доказује

да је тражио и да тај чиновник није био у стању да плати, зато се има од тражења одбити, и т. д.

Пошто по вредности није ствар ишла Апелационом Суду, то по жалби тужиоцевој II. одељ. Касац. Суда учини на горњу пресуду 3. Декембра пр. год. Бр. 4181 ове примедбе:

Суд је погрешно применио на овај случај §§ 66. 67. зак. о чинов., јер овде није случај да се тражи дозвола по којој би се могао тужити за накнаду какав чиновник, који би, вршећи дужност своју, оштетио приватно лице, него се овде тражи да држава да тужиоцу што је она — држава — за рачун тужиочев примила, па му, због проневерења државних органа, није издала. Зато ништи пресуду.

Првостепени суд не усвоји ове примедбе већ 5. јануара ове год. Бр. 11829. врати дело Касацији са противразлозима, у којима између осталог каже: „По изричном наређењу §§ 66 и 67. зак. о чиновницима на првом месту био би одговоран чиновник за учињену штету и то у течају од шест месеци, рачунајући од кад је тужилачкој страни штета била позната, а ако у том времену не би се тражила дозвола за оптужбу, и ако за три месеца, од кад се добије дозвола, не буде поднета одређеном суду тужба за накнаду, онда тужиоцу право *застарела*. То је пут, којим оштећени долази до свога права, и кад то тако учини и докаже се да дотични чиновник нема од куда да накнади штету, онда се излази са тужбом против државе, и ова би имала да одговара за радњу свога органа по основима грађ. законика. А ако би се примило у начелу, према примедбама Касац. Суда, да оштећени, обилазећи непосредног учиниоца штете, може ову тражити од државе, онда би без значаја остали горњи прописи §§ 66. и 67., нити би онда било места примени § 800., грађ. зак., по коме сваки своју штету, коју учини, има да накнађава“.

Општа седница Касац. Суда 16. јануара 1885. год. Бр. 130 усвојила је примедбе свога оделења.

4

ПРЕГЛЕД НОВИХ КЊИГА

1. ПСИХОЛОГИЈА ПОЛИТИЧКИХ ЛИДЕРА
Лазар Марићевић
Београд: Центар за примењену психологију, 2015.
2. ЕВРО: КАКО ЗАЈЕДНИЧКА ВАЛУТА УГРОЖАВА БУДУЋНОСТ ЕВРОПЕ
Џозеф Е. Стиглиц
Нови Сад: Академска књига, 2016.
3. ДОМИНАНТНА И НЕЖЕЉЕНА ЕЛИТА: БЕЛЕШКЕ О ИНТЕЛЕКТУАЛНОЈ И ПОЛИТИЧКОЈ ЕЛИТИ У СРБИЈИ: (XX–XXI ВЕК)
Латинка Перовић
Београд: Дан граф; Нови Сад: Радио-телевизија Војводине, 2016.
4. ШТА ЕВРОПА ЖЕЛИ?
Срећко Хорват, Славој Жижек
Београд: Лагуна, 2014.
5. ИЗМЕЂУ КРАЈНОСТИ
Мухарем Баздуљ
Београд: Службени гласник, 2015.
6. СМОКВА
Горан Војновић
Београд: Ренде, 2017.
7. РАЊИВОСТ: ПРЕВАЗИЛАЖЕЊЕ ЕМОЦИОНАЛНЕ ПРЕОСЕТЉИВОСТИ
Елејн Арон
Нови Сад: Психополис институт, 2018.
8. ЧИТАВ ЖИВОТ
Роберт Зеталер
Београд: Воока, 2018.
9. ФОРСИРАЊЕ РОМАНА-РЕКЕ
Дубравка Угрешић
Београд: Воока, 2018.
10. ГЛАС АНЂЕЛА
Арналдур Индридасон
Београд: Воока, 2017.
11. ГРОБНА ТИШИНА
Арналдур Индридасон
Београд: Воока, 2017.
12. КАЛЕНДАР МАЈА
Зоран Ферих
Београд: Воока, 2018.

13. КУХАЊЕ
Слађана Перковић
Београд: Воока, 2018.
14. ЛЕПА МЛАДА ЖЕНА
Томи Виринга
Београд: Воока, 2018.
15. МОЧВАРА
Арналдур Индридасон
Београд: Воока, 2017.
16. МОЈА БОРБА: 1–5
Карл Уве Кнаусгор
Београд: Воока, 2017.
17. МОЈА ГЕНИЈАЛНА ПРИЈАТЕЉИЦА
Елена Феранте
Београд: Воока, 2017.
18. ПРИЧА О ИЗГУБЉЕНОЈ ДЕВОЈЧИЦИ
Елена Феранте
Београд: Воока, 2018.
19. ПРИЧА О НОВОМ ПРЕЗИМЕНУ
Елена Феранте
Београд: Воока, 2017.
20. ПРИЧА О ОНИМА КОЈИ ОДЛАЗЕ И ОНИМА КОЈИ ОСТАЈУ
Елена Феранте
Београд: Воока, 2017.
21. НЕЗЕМАЉСКИ ИЗРАЗ ЊЕГОВИХ РУКУ
Миљенко Јерговић
Београд: Воока, 2018.
22. ОБРИС
Рејчел Каск
Београд: Воока, 2018.
23. ПОЛАЗАК СА СТАНИЦЕ АТОЧА
Бен Лернер
Београд: Воока, 2018.
24. РАЗДВОЈЕНОСТ
Кејти Китамура
Београд: Воока, 2018.
25. СВЕ ЈЕ МОГУЋЕ
Елизабет Страут
Београд: Воока, 2018.

26. ЖИВОТ БЕЗ КРАЈА
Фредерик Бегбеде
Београд: Воока, 2018.

27. АЛЕФ
Пауло Коелхо
Београд: Лагуна, 2017.

PREPORUČUJEMO

1. Siniša Kovačević: **GODINE VRANA** / Beograd: Vukotić media, 2018.

Preuzeto sa sajta:

https://www.delfi.rs/knjige/124885_godine_vrana_knjiga_delfi_knjizare.html

Roman „Godine vrana” poznatog dramskog pisca Siniše Kovačevića najautentičnije je viđena sudbina Beograda pre jednog veka. Knjiga je monumentalni istorijski mozaik u mermeru i raskošna čitanka naše sudbine. Vreme je Prvog svetskog rata i prve godine slobode.

Jezgrovit, raskošan, precizan Kovačevićev rečnik – kao ivice sablji srpskog oficira, koje se još vitlaju po srpskim kafanama – ne daju predaha. Idući direktno u priču, u komore srca, bez raspevanih uvoda i filozofskih meditacija, čitaocu se lako otkrivaju likovi, porodični odnosi, prevare, istine, saloni, spomenici, crkve... Sve najbolje što je iskusio u pozorišnom, televizijskom i filmskom trodecenijskom trajanju, Siniša Kovačević je sada izneo na sofru i podario slavlje čitanja.

Kovačevićev prvenac „Godine vrana” nije proba, niti zalet, istrčavanje ili pokušaj – to je romančina kakva odavno nije poklonjena srpskoj literaturi.

2. Dejan Atanacković: **LUZITANIJA** / Beograd: Besna kobila, 2017.

Preuzeto sa sajta: <https://besnakobila.wordpress.com/nasi-autori/519-2/>

Ser Tomas Lipton, putujući kroz okupiranu Srbiju u pratnji Crvenog krsta, upoznaje stanovnike i principe utopijske države nastale na tlu beogradske psihijatrijske bolnice. Gospodin Teofilović, srpski iseljenik u Njujorku, preživljava potapanje prekookeanskog broda, i na svom putu ka Beogradu luta rovovima Zapadnog fronta i podzemnim tunelima u koje ga upućuju neobični vodiči. Taksidermist u službi Kraljevine Srbije, Vasilije Arnot, pada u nemilost i bežeći iz Beograda pred nerazumljivom pretnjom upoznaje se s tajanstvenim sadržajima firentinskog Muzeja prirodnih nauka. Sred Balkanskog rata, Nestor, mobilisani umetnik, u potrazi za izgubljenom četom, tumara šumama Srbije i zakopava deo po deo kostura nepoznate žrtve. Tragajući za nestalim ocem, mlada Amerikanka srpskog porekla suočava se sa skrivenom istorijom svoje porodice. Isprepletane priče koje čine tkivo romana, priče o putovanjima,

lutanjima, preobražajima i nestajanjima, stiču se i ukrštaju u sobama, hodnicima i dvorištu najmanje države na svetu, zasnovane na najdubljem i najneravnopravnijem sukobu – sukobu progresa i ludila.

„Dejan Atanacković strpljivo gradi radnju i vodi čitaoce kroz kompleksne hodnike imaginacije. Saramagovskom naracijom ukršta likove i događaje, i svakom stranicom dokazuje da iznenađenjima nema kraja. Maestralno baratajući apsurdom, stvara svet inverzije normalnosti. Luzitanija je roman o utočištu, gde svako može naći svoje mesto i smisao.”

Nikola Dragomirović

Luzitanija, zamišljena kao utopijski roman, u osnovi je priča o beogradskoj psihijatrijskoj bolnici tokom Prvog svetskog rata koja se nalazila u zgradi poznatoj kao Doktorova kula. Dom za s uma sišavše je tokom okupacije zvanično bio van nadležnosti okupatora koji je tu eksteritorijalnost dodelio bolnici, po svoj prilici, ne bi li se lišio komplikovanih obaveza. U romanu ta minijaturna teritorija postaje parlamentarna republika zasnovana na ukidanju neravnopravnosti između lekara i pacijenta, a pre svega na ideji da razum i ludilo nisu dve suprotstavljene okolnosti, već da se i razumu i ludilu jednako suprotstavlja ljudska glupost. Dok se ludilo vekovima tamniči i kažnjava, glupost se oduvek veliča, slavi i ovlašćuje. Na ovim našim prostorima često je sva nesreća pripisivana nekakvom urođenom, gotovo poslovičnom ludilu, ali to je samo zato što razum i glupost ponekad prave dogovore.

Pacijenti su se utrkivali ko će najpre toj reči smisliti značenje, jer, kako raskošna mašta umno obolelih nalaže, ništa u životu ne može da bude samo jedna stvar, a da istovremeno ne bude još stotinu drugih. I ako bi nekom palo na pamet da tih poslednjih dana septembra 1915, neposredno pre početka bombardovanja, u bolnici sprovede anketu sa pitanjem: šta je Luzitanija?, odgovora bi bilo koliko stanovnika ove ustanove zajedno. Za neke je to bila reka, za druge drvo, treći su je smatrali naslovom neke antičke komedije, četvrti retkom bolešću. Neko ju je smatrao ženom, neko pticom, a bilo je i mišljenja da je reč o najdaljem kutku hiperborejske zemlje. Tačnije, svako je, bez sumnje, znao da je Luzitanija jedna ogromna potonula barka, ali je ujedno svakom bilo jasno da ta barka, na mračnom morskom dnu, daleko od pogleda, sada u sebi nosi tu neobičnu mogućnost da bude bilo šta.

Tim Besne kobile vam nudi i svoj odgovor: Luzitanija je sada, pre svega, sjajan roman prvenac Dejana Atanackovića koji nam je istinska čast da objavimo, pa se može reći da njegovim objavljivanjem želimo i sebi da postavimo kriterijum vrednosti svih budućih proznih dela koja ćemo objaviti.

3. Milan Vlačić: **ZVEZDANA PRAŠINA: Eseji i komentari: Mala kulturološka svaštara** / Beograd: Dereta, 2018.

Preuzeto sa sajta:

<https://dereta.rs/be4af88e-392f-4175-bbc5-2d142f5f5bbb/Zvezdana-prasina.aspx#.XOaVBLjNTZI>

Pate li ljudi i dalje od Stendalovog sindroma, da li je sada holivudskim glumicama teže nego ranije, zašto smo ožalili Ostoju koji prevozi klavire; zašto su danas aktuelne Vlačićeve uspomene iz vojske, da li bi sreća postojala bez nesreće, otkud su baš plavuše postale erotski simbol, odakle eksplozija memoara, šta se desilo s filmovima na nitratu, koja je autorova omiljena književna i filmska lektira, da li smo dobili svet koji zaslužujemo, kakav je zapravo naš obrazovni sistem, šta znači prijateljstvo, koji su Srbi u Nojevoj barci a koji van nje, kako se dodeljuju književne nagrade, da li je istina da „glupost ne boli”, zašto je značajna pesma „Zelena trava doma mog”?

U svojoj novoj „kulturološkoj svaštari”, Vlačić se još jednom pokazuje kao beskompromisno iskren i bridak komentator današnjice. Između duhovitih redova o raznovrsnim pitanjima iz oblasti filma, književnosti, muzike, elitne umetnosti i kulture, ulične kulture, naše i svetske kulturne politike, izbija autorova subjektivna, ironična ocena života, pohvala jednima, kritika drugima, uvek po zaslugi. Prema sopstvenim rečima, autor daje „dijagnozu” kulturi na intenzivnoj nezi, na šta samo treba dodati da joj on ovom knjigom pruža i reanimaciju.

Tijana Petković

4. Orhan Pamuk: **MUZEJ NEVINOSTI** / Beograd: Geopoetika izdavaštvo, 2016.

Preuzeto sa sajta: <http://www.geopoetika.com/book.php?id=1657>

Samo nekoliko meseci pošto je objavljen u Turskoj, pred našim čitaocima je, među prvima u svetu, jedan od najjobimnijih romana Orhana Pamuka. Više od sto pedeset likova u osamdeset i tri poglavlja na šest stotina stranica gradi svet Istanbula u vremenu od 1975. godine do današnjih dana.

Pamuk u *Muzeju nevinosti* otvara najraznovrsnije teme – od društvenih tabua do neodoljive modernosti i sloboda koje su sedamdesetih osvajali i mladi Istanbulci, od metaforičkih muzejskih vrednosti do pregleda zbirki najbizarnijih svetskih muzeja, od zapleta kao na filmu do pripovesti o svetu savremene turske kinematografije.

Ipak, jedna se tema izdvaja, i po njoj se ovaj roman razlikuje od drugih Pamukovih romana – to je ljubav. Istanbul je pak kao i uvek kad je Pamuk u pitanju, nezaobilazna velika pozornica velike priče.

Ulicama istanbulskih četvrti Nişantaş, Çukurdżuma, Taksim, Harbija, Bejoglu, često krstari još jedan junak ove knjige – automobil ševrolet iz 1965, koji svojom rutom spaja ekskluzivne klubove i musave barove, luksuzne vile i sirotinjske periferijske četvrti, bioskopske bašte kojih danas više nema i mesta i scene vezane uz turski film i glumce, poslovne četvrti i ćumeze staretinara čudaka.

No, ovaj roman je pre svega knjiga o vezama među ljudima, opsesijama, fetišima, emotivnoj zavisnosti, sakupljanju stvari i uspomena, sećanju i čežnji. U osnovi svega stoji fundamentalno pitanje šta je ljubav, zapravo.

Glavni lik, Kemal, pripadnik visokog društva – zaljubljen je u Fusun, mladu devojkicu iz drugog društvenog miljea. U tragičnom nizu događaja on opsesivno sakuplja svaki predmet koji ona dodirne.

Iz te nesvakidašnje opsesije junaka romana rađa se, u realnom vremenu, prostoru i životu, i ideja Orhana Pamuka da za roman izgradi muzej. Tako je posle devet godina od kupovine stare trospratne kuće u istanbulskom kvartu Çukurdżuma 1999, istovremeno završeno renoviranje budućeg muzejskog prostora, ali i knjiga pod naslovom *Muzej nevinosti*. Kao što to roman čini na svoj imaginarni način, tako i taj muzej ima nameru da na svoj materijalni način sakupi i izloži predmete ovog romana. Besplatne ulaznice su priložene!

Vrlo zanimljiv proces u kom se knjiga transformiše u predmete i obrnuto; knjiga u muzej i muzej u knjigu.

Vladislav Bajac

„Moj do sada najnežniji roman, koji iskazuje najviše pažnje i poštovanja prema ljudima.”

Orhan Pamuk

5. Pol Oster: **4321** / Beograd: Geopoetika izdavaštvo, 2018.

Preuzeto sa sajta: <https://www.geopoetika.com/book.php?id=4375>

„Delo koje započinje pričom o emigrantu Evropljaninu koji na ostrvo Elis stiže prvog dana 20. veka, poseduje sve što je potrebno da bude okvalifikovano kao veliki američki roman. No Oster ispisuje priču šaljivu i nepredvidljivu, suviše ličnu, suviše zasnovanu na sopstvenom iskustvu, da bi se mogla nazvati svačijom. Ipak, dovoljno je i samo to što je stvorio roman koji slavi slobodarske vrednosti piščeve generacije – od ljubavi prema umetnosti do zalaganja za pravdu – u vremenu u kom su obe na udaru.”

U mnoštvu velikih narativa, i posledica njihovog delovanja, nalaze se oni manji, pojedinačni, jedini bitni jer pripadaju samo nama, nesviklima da život shvatimo kao nešto besciljno i nesvršishodno, kao trajanje trajanja radi. Osterovi junaci, svaki od četvorice, svaki s darom, a time i utešnom određenošću, trude se da u svojim mladim godinama nađu sebi mesto u onome što će se, iz ne tako daleke budućnosti posmatrano, uobličiti u prelomne šezdesete dvadesetog veka. Njihove sudbine često nalikuju kuglicama u fliperu koje se nekad vinu i osvetle i ozvuče mesto, a nekad se samo suludo sjure u tamu rupe. U Osterovoj narativnoj fizici postoje zakoni koje još vredi izučavati.

„Jedan od velikih pisaca našeg doba.” – *San Francisco Chronicle*

„Nepatvoreni američki original.” – *The Boston Globe*

„Savremena američka književnost u svom najboljem izdanju. – *The NY Times Book Review*

„Najistaknutiji pisac svoje generacije... tačnije, jedini koji može ući u istoriju.” – *The Spectator*

„Nema sumnje u to da je Pol Oster genije.” – *Haruki Murakami*

6. Nil Gejmen: **NORDIJSKA MITOLOGIJA** / Beograd: Laguna, 2017.

Preuzeto sa sajta:

https://www.laguna.rs/n3685_knjiga_nordijska_mitologija_laguna.html

„Drevna nordijska mitologija i senzibilitet 21. veka – Gejmen još jednom stvara čitav žanr za savremenog čitaoca.”

Newsweek

Pripovedački majstor Nil Gejmen predstavlja vam čuvene nordijske mitove u novom svetlu.

Gejmen u drevnoj mitologiji odavno nalazi nadahnuće za maštovite svetove svog stvaralaštva. U ovoj knjizi on se vraća na izvorište i prenosi nordijske pripovesti u skraćenom i prilagođenom obliku; ove drevne priče čitaju se gotovo kao roman. Povest počinje stvaranjem devet svetova iz legende, detaljno se bavi doživljajima bogova, patuljaka i divova, i dostiže vrhunac kada nastupi Ragnarok, sumrak bogova i ponovno rođenje sveta i ljudi.

Kroz elegantnu i duhovitu Gejmenovu prozu stićemo uvid u žestoka rivalstva između bogova, njihovu lakovernost i ljubav prema obmani, pratimo njihove postupke vođene strastima. Gejmen jeste ostao veran mitovima, ali je udahnuo nov život Odinu, vrhovnom bogu, mudrom, smelom i lukavom, potom Toru,

Odinovom sinu, neverovatno snažnom a ipak ne najmudrijem među bogovima, i Lokiju, sinu divova, prevarantu i neprevaziđenom spletkarošu.

„Uz malo slobodnije, modernije tumačenje poznatih priča, Gejmen se sladi sitnim spletkama bogova koliko i njihovim junačkim delima. U ovim čitljivim, prepričanim mitovima, uobrazilja je uvrnuta, stvarna i zlokobna.”

Boston Globe

„Napeto, izuzetno zanimljivo i divno; čuvene priče u novom ruhu. Kada uhvatite blistavi ritam ove proze, uživaćete u čitanju i nećete želeti da stanete, opčinjeni Gejmenovim vešt看 pripovedanjem.”

Washington Post

5

ЛИСТА НАЈЧИТАНИЈИХ КЊИГА

**ЛИСТА НАЈЧИТАНИЈИХ КЊИГА У БИБЛИОТЕЦИ УПРАВЕ
ЗА ПЕРИОД АПРИЛ–МАЈ 2019. ГОДИНЕ**

1. КАД ЈЕ НИЧЕ ПЛАКАО
Ирвин Јалом
Београд: Плато, 2001.
2. КАКО БИТИ УВЕК У ПРАВУ: ЕЛЕМЕНТИ
ЕРИСТИКЕ
Артур Шопенхауер
Београд: Службени гласник, 2015.
3. ЛЕЧЕЊЕ ШОПЕНХАУЕРОМ
Ирвин Јалом
Београд: Плато, 2007.
4. СУНЦЕ ОВОГ ДАНА: ПИСМО АНДРИЋУ
Владимир Пиштало
Зрењанин; Нови Сад: Агора, 2017.
5. УДВОЈЕ
Николас Спаркс
Београд: Лагуна, 2017.
6. БОГУ ИЗА ЛЕЂА: ПУТОВАЊЕ СРПСКЕ ЛЕКАРКЕ
КРОЗ ДВА СВЕТСКА РАТА И ДОБА КОМУНИЗМА
НА БАЛКАНУ
Мики Кнежевић
Београд: Чигоја штампа: М. Кнежевић, 2018.
7. ДНЕВНИ РЕД: ХРОНИКА
Ерик Вијар
Нови Сад: Академска књига, 2018.
8. КЊИГА ИЗГУБЉЕНОГ И НАЂЕНОГ
Луси Фоли
Београд: Лагуна, 2018.
9. РАЗГОВОРИ СА ПРИЈАТЕЉИМА
Сали Руни
Београд: Геопоетика издаваштво, 2018.
10. ТРН У ГРУДИМА: 1. И 2. ДЕО
Колин Мекалоу
Београд: Лагуна, 2018.